

งานสัมมนาวิชาการญี่ปุ่นศึกษา 2562

หัวข้อ “ญี่ปุ่นสู่ยุคเรวะ: การย้อนพินิจและประเมินยุคเฮเซ (ค.ศ. 1989-2019)
ผ่านหลากหลายมุมมอง”

จัดโดยศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ร่วมกับศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

วันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2562 เวลา 13.00 น.-16.00 น.

ณ ห้องริมน้ำ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

วรรณิษา ไวยฉายี

สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ช่วงที่ 1

ปาฐกถาโดย Mr. Shigeki Kobayashi

ที่ปรึกษาสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำ
ประเทศไทย และผู้อำนวยการสำนักข่าวสารญี่ปุ่น

นายชยาภัทร วารินิล:

สวัสดีครับ วันนี้ศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา สถาบัน
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วม
กับศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ จัดสัมมนาเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้น
ในญี่ปุ่น นั่นคือการขึ้นครองราชย์ของจักรพรรดิ
องค์ใหม่ที่เพิ่งผ่านมานับไม่นานนี้ ในหัวข้อ “ญี่ปุ่นสู่ยุคเร
วะ: การย้อนพินิจและประเมินยุคเฮเซผ่านหลากหลาย
มุมมอง” วันนี้เราก็จะมีปาฐกถาจากท่านที่ปรึกษา
สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย แต่ก่อน
ที่จะเริ่มการสัมมนาก็ขอกราบเรียนเชิญท่านผู้อำนวยการ
สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา รองศาสตราจารย์
ดร. สิทธิพล เครือรัฐติกา กล่าวเปิดงานรับ
กราบเรียนเชิญครับ

รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพล เครือรัฐติกา:

กราบเรียน Mr.Kobayashi เจ้าหน้าที่จาก
สถานทูตญี่ปุ่น คณาจารย์ แขกผู้มีเกียรติ นักศึกษา
และผู้สนใจร่วมงานสัมมนาทุกคน วันนี้ก็เป็นโอกาส
อันดีสำหรับศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียง
ใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ได้จัดงานสัมมนา
ในหัวข้อที่สำคัญ ว่าด้วยเรื่องการเปลี่ยนผ่านรัชสมัย
จากจักรพรรดิพระองค์ที่แล้วเป็นจักรพรรดิพระองค์
ปัจจุบัน พันธกิจที่สำคัญของสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียง
ใต้ศึกษา คือ พันธกิจด้านการวิจัย และการบริการ
วิชาการที่ครอบคลุมประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียง
ใต้และในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เฉยๆ นั่นก็คือ ญี่ปุ่น
เกาหลี จีน และอีก 10 ประเทศในอาเซียน เรามี
ศูนย์ที่ครอบคลุมอาณาบริเวณเหล่านี้ กรณีที่ต้องให้
ความสำคัญเป็นพิเศษก็คือกรณีของศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา
เนื่องจากว่าสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาก่อตั้งมา
ตั้งแต่ปี 1984 ปีนี้ครบ 35 ปี ต้นกำเนิดของสถาบัน
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาเกี่ยวข้องกับญี่ปุ่นอย่างแยกขาด
จากกันไม่ได้ ชื่อเดิมของที่นี่คือศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา การ
ก่อสร้าง รวมทั้งเรื่องของอุปกรณ์ ไม่ว่าจะเป็นอาคาร
เครื่องไม้เครื่องมือในการทำงาน อุปกรณ์สำนักงาน

ตั้งแต่ก่อนก่อตั้งก็ได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างยิ่งจากทางรัฐบาลญี่ปุ่น แม้กระทั่งในปัจจุบันเองเรายังได้รับความอนุเคราะห์จากหน่วยงานของญี่ปุ่น และสิ่งหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับญี่ปุ่นซึ่งเราทำติดต่อกันมาโดยตลอดนั่นก็คือวารสารญี่ปุ่นศึกษา ซึ่งปัจจุบันพิมพ์ปีละ 2 เล่ม ซึ่งถ้าท่านใดสนใจก็สามารถติดตามอ่านได้โดยการค้นหาทาง Google และเข้าไปดูในเว็บไซต์ของวารสาร ซึ่งท่านสามารถดาวน์โหลดบทความทุกชิ้นได้ นอกจากนี้เรายังได้รับการสนับสนุนในกิจกรรมหลายๆ เรื่องจากทาง Japan Foundation ไม่ว่าจะเป็นการตีพิมพ์วารสารญี่ปุ่นศึกษาที่ได้กล่าวไปแล้ว รวมไปถึงการตีพิมพ์หนังสืออื่นๆ ซึ่งปรับปรุงมาจากงานวิจัย โดยได้รับทุนจาก Japan Foundation จึงกล่าวได้ว่าการดำเนินการของสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาตลอด 35 ปีที่ผ่านมา เรามีความรักความผูกพันกับญี่ปุ่นเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้ลงทะเบียนเราได้มีสิ่งพิมพ์บางส่วน ถ้าเผื่อท่านใดสนใจที่จะซื้อหาเก็บไว้ก็สามารถที่จะซื้อหาได้ เล่มล่าสุดก็คือเล่มที่ชื่อว่า Japan Today หรือญี่ปุ่นปัจจุบัน เป็นหนังสือที่มี 9 บท เนื้อหาพูดถึงประเด็นต่างๆ ของญี่ปุ่นในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการเมือง การต่างประเทศ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และธุรกิจ วันนี้ผมมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ทางศูนย์ญี่ปุ่นศึกษาได้จัดงานนี้ขึ้น และหวังว่าหัวข้องานสัมมนาในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจความเป็นมาและแนวโน้มปัจจุบันของประเทศญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปีนี้เป็นปีที่มีการเปลี่ยนผ่านรัชสมัย เราจะมีมาด้วยกันว่าตลอด 30 ปีที่ผ่านมาของจักรพรรดิองค์ที่แล้ว ญี่ปุ่นมีความเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้างและมีความท้าทายอะไรบ้างที่ญี่ปุ่นจะต้องเผชิญในรัชสมัยใหม่นี้ บัดนี้ได้เวลาอันสมควรแล้ว ผมขออนุญาตเปิดการสัมมนาในวันนี้อย่างเป็นทางการขอพบพระคุณครับ

Mr. Shigeki Kobayashi:

สวัสดีครับผมชื่อ Kobayashi นะครับ เป็นผู้อำนวยการสำนักข่าวสารญี่ปุ่น สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย ผมรู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้รับเชิญให้มาร่วมงานสัมมนาการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นที่จัดโดยสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในวันนี้ครับ ในปีนี้ผมมีอายุครบ 60 ปีบริบูรณ์พอดี ได้มีชีวิตผ่านพ้นช่วงเวลา 30 ปี ในแต่ละยุคสมัย ทั้งยุคสมัยโชวะ และยุคสมัยเฮเซ และสามารถมีอายุจนครบ 60 ปี มาจนถึงวันนี้ซึ่งอยู่ในยุคสมัยเฮเซได้อย่างปลอดภัยครับ ถ้าหากพูดถึงยุคสมัยโชวะ ชาวญี่ปุ่นทุกคนต่างมองเห็นภาพของยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในศตวรรษที่ 20 ได้อย่างชัดเจน สงครามและความวุ่นวายโกลาหลในช่วงก่อนและระหว่างสงคราม สันติสุขและความเจริญรุ่งเรืองหลังสิ้นสุดสงคราม ชากปรักหักพังตามท้องถนนในช่วงก่อนและระหว่างเกิดสงคราม การฟื้นฟูซากปรักหักพังดุจดังการกำเนิดใหม่ของนกฟีนิกซ์ที่ไม่มีวันตายในช่วงหลังสิ้นสุดสงคราม ด้วยเหตุนี้เราจึงสามารถวาดภาพและเห็นความแตกต่างในยุคสมัยโชวะได้อย่างชัดเจน

จากนั้นเราลองข้ามไปยุคสมัยเฮเซว่าเป็นอย่างไร ในช่วง 30 ปี แห่งยุคสมัยเฮเซ เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงระยะเวลาประมาณ 63 ปี ในยุคสมัยโชวะ ไม่มีภาพลักษณ์ที่โดดเด่นอย่างชัดเจนอย่างเช่นยุคสมัยโชวะ แต่เพราะว่ามีเพียงสิ่งหนึ่งที่สามารถพูดได้อย่างชัดเจน สิ่งนั้นคือเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม เมื่อปีที่ผ่านมา สมเด็จพระจักรพรรดิแห่งญี่ปุ่นพระองค์ก่อนได้พระราชทานพระราชวโรกาสให้นักข่าวสัมภาษณ์ในโอกาสที่พระองค์ทรงมีพระชนมายุครบ 85 พรรษา ดังมีใจความดังต่อไปนี้ “ข้าพเจ้ารู้สึกปลอดภัยไปรอบโล่งใจเป็นยิ่งนักที่ยุคสมัยเฮเซกำลังจะสิ้นสุดลงโดยปราศจากสงคราม” สมเด็จพระจักรพรรดิได้มีพระราชดำรัสว่ารู้สึกปลอดภัยไปรอบโล่งใจที่ไม่เกิดสงคราม

ในระหว่างที่พระองค์เป็นประมุขของประเทศ” ตัวผมเองก็มีความคิดเช่นเดียวกับพระองค์ ยุคสมัยเฮเซเป็นยุคที่ปราศจากสงคราม โดยรวมแล้วจึงเป็นยุคสมัยที่ดีงามอย่างยิ่ง

สำหรับตัวผมเองตลอด 30 ปี แห่งยุคสมัยเฮเซ เมื่อไม่มีสงคราม ผมจึงได้มีโอกาสเดินทางไปยัง 5 ทวีปทั่วโลกในฐานะนักการทูตของประเทศญี่ปุ่น ในช่วง 10 ปีแรกของยุคสมัยเฮเซ ผมได้ทำงานอย่างหนักในฐานะนักการทูตผู้รับผิดชอบในด้านการให้ความช่วยเหลือจนสามารถดำเนินโครงการช่วยเหลือมากกว่า 100 โครงการ เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาประเทศที่กำลังพัฒนาในโลก จากนั้นอีก 20 ปี ที่เหลือในยุคเฮเซ ผมได้มีโอกาสไปประจำการในสถานเอกอัครราชทูตในประเทศออสเตรเลีย ประเทศลาว และจากนั้นก็ประเทศไทย ผมได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนกับประชาชนในแต่ละประเทศในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทยในช่วงยุคสมัยเฮเซ สมเด็จพระจักรพรรดิและสมเด็จพระจักรพรรดินีพระองค์ก่อนเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศไทยถึง 3 ครั้ง ผมเองได้มีโอกาสรับใช้ฝ่าละอองธุลีพระบาทในการเสด็จพระราชดำเนินทั้ง 3 ครั้ง อันเป็นผลให้ผมรู้สึกภาคภูมิใจยิ่งนัก สำหรับการเสด็จพระราชดำเนินเยือนถึง 3 ครั้ง ในฐานะสมเด็จพระจักรพรรดิแห่งญี่ปุ่นซึ่งทั่วทั้งโลกมีเพียงประเทศไทยเท่านั้น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นในยุคสมัยเฮเซจึงเป็นสายสัมพันธ์แห่งมิตรภาพที่พิเศษยิ่งอย่างไม่มีข้อสงสัย

ผมขออนุญาตเปลี่ยนเรื่องในการสนทนาเล็กน้อยนะครับ ทุกท่านคิดว่าเหตุการณ์ใดที่เกิดขึ้นในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งถือเป็นภาพสัญลักษณ์ของยุคสมัยเฮเซ เมื่อเดือนพฤศจิกายนที่ผ่านมา หนังสือพิมพ์ *Yomiuri Shimbun* ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นประชาชนทั่วทั้งประเทศญี่ปุ่นจำนวน 3,000 คน

พบว่า 85% ของตัวอย่างประชากร ซึ่งถือเป็นจำนวนมากที่สุดตอบว่า เหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่ทางฝั่งตะวันออกของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเกิดขึ้นในเดือนมีนาคม ค.ศ. 2001 และมีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าวราว 18,400 คน เป็นภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศญี่ปุ่นและถือเป็นภาพสัญลักษณ์ของยุคสมัยเฮเซ ลำดับที่สอง 74% ของตัวอย่างประชากรตอบว่า เหตุการณ์โจมตีด้วยก๊าซซารินในรถไฟฟ้านิดนีย์โดยกลุ่มลัทธิโอมชินริเกียวที่เกิดขึ้นในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1995 ถือเป็นเหตุการณ์ก่อการร้ายโดยไม่เลือกหน้ากระทำในหลายสถานที่ในเวลาเดียวกันโดยใช้อาวุธเคมีโจมตีกรุงโตเกียว ต่อมาลำดับที่สาม 72% ของกลุ่มตัวอย่างประชากรตอบว่า เหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่ที่โกเบในเดือนมกราคม ค.ศ. 1995 และมีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าวราว 6,400 คน ภัยพิบัติและเหตุการณ์ตามลำดับที่กล่าวมานั้นอยู่ใน 3 ลำดับแรกของการสำรวจในครั้งนี้

สำหรับคำถามต่อมา แล้ว 30 ปี ของรัชสมัยเฮเซถือเป็นรัชสมัยที่ดีหรือรัชสมัยที่ไม่ดี พบว่ามี 68% ของผู้ตอบแบบสำรวจตอบว่าเป็นรัชสมัยที่ไม่ดี แล้วนอกจากนั้นยังมีคำถามถึงภาพลักษณ์ของยุคสมัยเฮเซ จำนวน 53% ตอบว่าไม่มั่นคง ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนมากที่สุดอันดับหนึ่ง และลำดับที่สองตอบว่าหยุดชะงัก มีจำนวน 37% ในลำดับถัดไปตอบว่าพัฒนามีจำนวน 24% และมั่นคงมีจำนวน 23% เป็นที่แน่นอนว่าภาพลักษณ์ของยุคสมัยเฮเซนั้นเป็นยุคสมัยที่ดีโดยปราศจากซึ่งสงคราม แต่ผมคิดว่าเนื่องจากได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ภัยพิบัติทางธรรมชาติ และสภาวะทางเศรษฐกิจที่ซบเซา ทำให้เกิดภาพลักษณ์ของความไม่มั่นคง สำหรับชีวิตนักการทูตของผมในประเทศไทยอยู่ในยุคสมัยเฮเซเป็นส่วนใหญ่ ผมได้มีโอกาสมาประจำการที่ประเทศไทยถึง 4 ครั้ง รวมเป็นระยะเวลา 15 ปี ความสัมพันธ์ของประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นมีประวัติการแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์ที่

ยาวนานกว่า 600 ปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสมัยเฮเซ สายสัมพันธ์แห่งมิตรภาพระหว่างประเทศทั้งสอง ยิ่งแน่นแฟ้นและครอบคลุมในทุกด้าน จำนวนชาวไทยที่เดินทางไปท่องเที่ยวในประเทศญี่ปุ่นมีจำนวนมากกว่า 1,200,000 คนต่อปี จำนวนชาวญี่ปุ่นที่ทำงานในประเทศไทยก็มีจำนวนมากกว่า 100,000 คน บริษัทเอกชนของญี่ปุ่นในประเทศไทยมีจำนวนมากถึง 5,500 แห่ง ร้านอาหารญี่ปุ่นในประเทศไทยมีสูงถึง 3,200 ร้าน อันเป็นผลมาจากการปราศจากสงครามในยุคสมัยเฮเซ

ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าผมจะใช้ชีวิตของนักการทูตได้อย่างสุขสบายในทุกๆ วันนะครับ ในประเทศญี่ปุ่นมีคำว่า 3 ค ตัวอักษรตัวแรกในกลุ่มตัวอักษร ค ควาย ออกเสียง ค ควาย ในภาษาญี่ปุ่น 3 คำประกอบไปด้วย 1. คิซัง แปลว่า เข้มงวด 2. คิตะโนะ แปลว่า สกปรก และ 3. คิเค็ง แปลว่า อันตราย ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขของอาชีพที่ทำงานอย่างยากลำบาก ในหมู่คนญี่ปุ่นที่ทำงานอยู่ในประเทศไทย ถ้ากล่าวถึง 3 ค ที่แสดงถึงสถานการณ์ความยากลำบากในประเทศไทย ก็น่าจะประกอบไปด้วย 1. คุณเด้า แปลว่า การรัฐประหาร 2. โคซุ่ย แปลว่า น้ำท่วม และ 3. โคชิอิน จูไต แปลว่า รอดดิ ผมจะไม่ขออธิบายคำ 3 ค แต่ละคำ แต่ตัวผมเองก็เคยมีประสบการณ์ของเหตุการณ์ 3 ค ครั้งใหญ่มาแล้วเช่นกัน ในเหตุการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในประเทศไทย สำหรับผมจนถึงขณะนี้ก็ยังไม่เคยลืมเหตุการณ์แผ่นดินไหวอย่างรุนแรง ซึ่งศูนย์กลางอยู่บริเวณตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะ สุมาตราในวันที่ 26 ธันวาคม ค.ศ. 2004 หลังจากเกิดเหตุการณ์ผมต้องเดินทางจากกรุงเทพมหานครไปยังภูเก็ตในวันนั้นและจากนั้นตลอดระยะเวลา 3 เดือน ผมได้ปฏิบัติงานช่วยเหลือในพื้นที่ประสบภัยและปฏิบัติงานยืนยันร่างของผู้เสียชีวิต ในการปฏิบัติงานในฐานะนักการทูตของผม ช่วงเวลานี้ถือเป็นช่วงเวลาที่ยากลำบากเป็นอย่างมาก ผมจะขออนุญาตขยายความรายละเอียด

ดังนี้ ผมต้องตรวจสอบเพื่อยืนยันร่างของผู้เสียชีวิตชาวญี่ปุ่นจากเหตุการณ์ภัยพิบัติทั้งสิ้น 29 คน และส่งกลับไปยังครอบครัวในประเทศญี่ปุ่น ผมต้องเข้าเผ่าทุลละอองธูตีพระบาทพระราชวงศ์ รวมถึงต้องพบปะและรับประทานอาหารกับแขกผู้ใหญ่ที่ลงพื้นที่ ตามที่ได้กล่าวมางานของนักการทูตจึงไม่ใช่เพียงแค่การต้อนรับ เจรจาด้านการทูตเพียงเท่านั้น ทุกๆ ครั้งเมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้น การได้อยู่ใกล้ชิดกับชีวิตของผู้คนแต่ละคนจนถึงงานศพก็ถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่ของนักการทูต และผมได้เรียนรู้สิ่งนี้จากประเทศไทย

ผมอยากจะเล่าอีกหนึ่งเรื่องหนึ่งที่อยู่ในความทรงจำของนักการทูตที่ใช้ชีวิตในประเทศไทย นั่นคือเมื่อ 4 ปีที่แล้วผมได้มีโอกาสศึกษาในวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) ของประเทศไทย ในฐานะชาวญี่ปุ่นคนแรกและเมื่อ 2 ปีที่แล้วได้มีโอกาสรับพระราชทานปริญญาบัตรจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในทุกๆ ปี วปอ. มีนักศึกษาเป็นบุคคลในระดับแนวหน้าของสาขาอาชีพต่างๆ ทั่วทั้งประเทศไทยจำนวนประมาณ 280 คน เป็นการรวมตัวกันเพื่อสร้างเครือข่ายระหว่างเหล่านายพล อธิบดี ผู้ว่าราชการ CEO และนักการเมืองซึ่งมีอายุเฉลี่ยประมาณ 55 ปี คงไม่มีเครือข่ายใดๆ ที่เข้มแข็งขนาดนี้ connection นั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและข้อเสีย อย่างไรก็ตามประเทศไทยคือโลกของ connection

ย้อนกลับไปเมื่อ 30 ปีที่แล้ว ใน ค.ศ. 1989 สมเด็จพระจักรพรรดิโชนะเสด็จสวรรคต และได้เริ่มต้นรัชสมัยเฮเซ ซึ่งถือเป็นเรื่องที่น่ายกย่องยิ่งที่ในปีนั้นได้เกิดเหตุการณ์เปลี่ยนผ่านที่สำคัญต่างๆ ในโลก ในวันที่ 4 มิถุนายน เกิดเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน ต่อมาในวันที่ 9 พฤศจิกายนเกิดการพังทลายของกำแพงเบอร์ลินในประเทศเยอรมนี และในวันที่ 2 ธันวาคม อดีตประธานาธิบดีจอร์จ บุชของสหรัฐอเมริกาได้พบปะเพื่อหารือกับอดีตผู้นำสหภาพโซเวียต มิคาอิล กอร์บาชอฟ ในการประชุมที่

มอลตา ซึ่งถือเป็นการประกาศยุคสังคมนิยมระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียต นอกจากนี้แนวคิดในเรื่องโลกาภิวัตน์ก็เริ่มต้นขึ้นในยุคสมัยเฮเซเช่นกัน สิ่งหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงอย่างมากหลังจากเข้ายุคสมัยเฮเซ คือ เครื่องคอมพิวเตอร์มีขนาดเล็กลง และจากนั้นผู้คนไม่ว่าที่ไหนในโลกก็สามารถใช้อินเทอร์เน็ตได้ พลังของอินเทอร์เน็ตได้เปลี่ยนแปลงโฉมหน้าของโลก ยกตัวอย่างเช่น ใน ค.ศ. 2010 เกิดการปฏิวัติดอกไม้ในประเทศตูนิเซีย มีการเชิญชวนให้มาเข้าร่วมประท้วงโดยการใช้อินเทอร์เน็ตและการเคลื่อนไหวเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสู่ระบอบประชาธิปไตยก็ค่อยๆ ขยายวงกว้างออกไป ผมคิดว่าทุกท่านเองในระหว่างที่ใช้อินเทอร์เน็ตในทุกๆ วัน ก็คงรู้สึกถึงความสะดวกสบายและความหวาดกลัวไปด้วยในเวลาเดียวกัน เมื่อจะใช้อินเทอร์เน็ตให้เกิดประโยชน์ ความรู้และความมีเหตุมีผลของมนุษย์เป็นสิ่งที่จำเป็นยิ่งอย่างไม่มีข้อสงสัย

เมื่อเริ่มต้นรัชสมัยเฮเซ สังคมนิยมระหว่างตะวันตกกับตะวันออกได้สิ้นสุดลง ประเทศต่างๆ ในทวีปเอเชียนับตั้งแต่ประเทศไทย ประเทศในยุโรปตะวันออกและอเมริกาใต้ได้เข้าสู่ตลาดโลกในฐานะประเทศเปิดใหม่ทางการค้า กิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจได้ขยายขนาดของโลกใบนี้ให้ใหญ่ขึ้นด้วยการเปลี่ยนแปลงไปสู่โลกาภิวัตน์ ประเทศไทยก็เกิดความมั่งคั่งด้วยเช่นกัน ในประเทศญี่ปุ่นประชากรที่เกิดในยุคสมัยเฮเซมีสัดส่วนประมาณ 30% คนหนุ่มสาวที่เกิดในยุคสมัยเฮเซเหล่านี้ได้เป็นรากฐานที่สำคัญของประเทศญี่ปุ่นในวันนี้ สภาวะเดียวกันนี้ก็เกิดขึ้นเช่นเดียวกันในประเทศไทย ทุกท่านที่อยู่ ณ ที่นี้ในวันนี้ พวกท่านเองก็เป็นคนหนุ่มสาวที่เกิดในยุคสมัยเฮเซและจะเป็นผู้ดูแลประเทศในอนาคตเช่นกัน จากนั้นไปยุคสมัยเร็วจะยืนยาวไปอีกกี่ปีก็เป็นสิ่งที่น่าสนใจยิ่ง ผมขออวยพรให้คนหนุ่มสาวร่วมกันสร้างสันติภาพในยุคสมัยเร็วเช่นเดียวกับยุคสมัยเฮเซอันสงบสุขปราศจากสงคราม

โดยมีแต่ความวัฒนาสถาพรยิ่งๆ ขึ้นไป ผมขออนุญาตจบการบรรยายของผมไว้เพียงเท่านี้ ขอบขอบคุณทุกท่านอย่างยิ่งที่ตั้งใจฟัง ขอบขอบคุณมากครับ ยังมีเวลาอยู่บ้างนะครับ ถ้าท่านใดมีข้อคำถามก็เรียนเชิญสอบถามได้ ถ้าไม่มีข้อคำถามก็ขออนุญาตจบการบรรยายแต่เพียงเท่านี้ครับ มีโครมีคำถามไหมครับ

ผู้ฟัง:

ทราบว่าคุณ Kobayashi เข้าใจภาษาไทยดีมาก เพราะฉะนั้นขอถามเป็นภาษาไทยแล้วกัน มีสนใจอยู่เรื่องเดียว เข้าใจว่าเป็นเรื่องที่คุณ Kobayashi รับผิดชอบอยู่ด้วยนะะ เพิ่งทราบมาว่าเรื่องเงินทุนรัฐบาลญี่ปุ่นที่สนับสนุนให้นักศึกษาไปเรียนที่ญี่ปุ่นเท่าที่ผ่านมาในอดีตมีจำนวน Research Student ประมาณ 60 คนปัจจุบันล่าสุดเข้าใจว่าเหลืออยู่ประมาณ 20-22 คน ซึ่งมันลดลงมาก และได้ข่าวมาว่าของพม่า ทางรัฐบาลญี่ปุ่นให้ทุนประมาณ 44 คน ตอนนี้ก็เลยอยากทราบว่านโยบายของรัฐบาลญี่ปุ่นต่อเรื่องนี้มันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

Mr. Shigeki Kobayashi:

ก่อนอื่นต้องขออนุญาตเรียนอย่างนี้นะครับว่า พอตั้งแต่เริ่มต้นยุคสมัยเฮเซ แรกเริ่มนักศึกษาทั่วโลกที่ได้ทุนรัฐบาลญี่ปุ่นจาก 30,000 คน จนถึงเมื่อปีที่แล้วในปีเฮเซที่ 30 เพิ่มขึ้นเป็น 300,000 คน สำหรับตัวเลขของนักเรียนไทยก็เพิ่มขึ้นจาก 2,000 คน เป็น 4,000 คน จำนวนตัวเลขนักศึกษาไทยที่ศึกษาอยู่ที่ญี่ปุ่นจำนวน 4,000 คน ใช้ทุนของตัวเอง 3,500 คน และใช้ทุนของรัฐประมาณ 500 คน เรื่องจำนวนทุนคงไม่ได้เพิ่มขึ้น เพราะนักเรียนไทยตอนนี้สามารถรับผิดชอบเรื่องทุนการศึกษาของตัวเองได้แล้ว เรื่องของการลดงบประมาณคงไม่มีเกิดขึ้น ตอนนี้นักศึกษาไทยที่สอบได้ทุน Research Student ของญี่ปุ่น พอสอบได้ทุนแล้วก็ปฏิเสธทุน ทำให้จำนวนลด

น้อยลง ในโลกนี้ไม่มีประเทศไหนที่ปฏิเสธทุนญี่ปุ่น นอกจากประเทศไทย ในเรื่องของเงินงบประมาณที่จะให้ทุน ทางประเทศญี่ปุ่นไม่มีนโยบายที่จะลดงบประมาณ แต่คิดว่าน่าจะเกิดจากการที่เด็กปฏิเสธที่จะไม่ไปเองมากกว่า

ช่วงที่ 2

เสวนา “ญี่ปุ่นยุคเฮเซจากหลายมุมมอง” โดย

1. ดร. ทรายแก้ว ทิพากร สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. รองศาสตราจารย์ ดร.เนตรนภา ไวยสิทธิ์ศักดิ์ (ยาบุชิตะ) คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3. อาจารย์ ดร.พนิดา อนันตนาคมน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ดำเนินรายการโดย อาจารย์ฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดร. ทรายแก้ว ทิพากร:

เมื่อเข้าสู่ยุคเฮเซ โลกแบ่งเป็นหลายฝ่าย หลายกลุ่มมากขึ้น อาเซียนก็เริ่มเข้มแข็งขึ้น ทางยุโรปก็เป็น EU ที่เข้มแข็งขึ้น ทางอเมริกาก็มี NAFTA แต่ประเทศญี่ปุ่นเศรษฐกิจถดถอย การเมืองไม่แน่นอน เกิดความไม่มั่นคง จากที่เคยมีความมั่นคงตรงที่พรรคเสรีประชาธิปไตยหรือ LDP เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลมาโดยตลอดและมีระบบการเมืองของญี่ปุ่นที่สอดคล้องกับระบบพรรคการเมืองของ LDP แต่เกิดการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากพรรค LDP ไม่ได้เป็นรัฐบาลเป็นครั้งแรกในรอบ 30 กว่าปี ที่นี้สังคมญี่ปุ่นเกิดอะไรขึ้น เศรษฐกิจฟองสบู่แตก การเมืองไม่แน่นอน สังคมญี่ปุ่นชักไม่คอยแน่ใจ เกิดความหวุ่นไหว ลังเล ลองย้อนมองไปถึงความยิ่งใหญ่ของญี่ปุ่นในอดีต แล้วมองไปข้างหน้าดูไม่คอยจะมีความหวังสักเท่าไร

เนื่องจากเป็นคนที่ทำด้านการต่างประเทศ ก็สนใจในเรื่องของลัทธิชาตินิยม และก็คิดว่าภาวะที่ไม่แน่นอนทั้งหลายภายในประเทศญี่ปุ่นทำให้คนญี่ปุ่นต้องการเห็นความยิ่งใหญ่ของญี่ปุ่นอีกครั้งหนึ่ง จึงนำไปประสูติประเด็นชาตินิยมซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบต่างๆ เช่น ต้องการสังคมที่เป็นเนื้อเดียวเหมือนญี่ปุ่นในสมัยก่อน แต่เนื่องจากในยุคเฮเซ ประเด็นในเรื่องสังคมผู้สูงอายุก็ทำให้เกิดความต้องการแรงงานมากขึ้น ก็มีแรงงานต่างชาติเข้ามามากขึ้น เพราะฉะนั้นประเด็นนี้ไม่ตอบคำถามของชาวญี่ปุ่นที่ต้องการเห็นความเข้มแข็งและความ เป็นเนื้อเดียวของสังคมญี่ปุ่นอีกแล้ว การเมืองญี่ปุ่นที่เคยมีประชาธิปไตยที่ชาวไทยบอกว่าญี่ปุ่นเข้มแข็งมากเรื่องประชาธิปไตย แต่ความเข้มแข็งทางด้านประชาธิปไตยอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลซึ่งเปลี่ยนแล้วเปลี่ยนอีก ปีละชุดๆ ช่วงแรกก็ยังไม่ปีละชุด แคพรรค LDP หดความนิยมไป พรรคสังคมนิยมกลับคืนมา แล้วนโยบายการต่างประเทศของญี่ปุ่นและนโยบายเศรษฐกิจจะเปลี่ยนกลับหัวกลับหางไหม เกิดความไม่แน่นอน ที่นี้ในความไม่แน่นอนนี้ ความที่ญี่ปุ่นต้องการจะเป็นชาตินิยมขึ้นมามันก็ทำให้ชาวต่างประเทศเพื่อนบ้านไม่ค่อยมั่นใจเท่าไร เกิดความแตกแยกในสังคมญี่ปุ่นอีกว่า พวกหนึ่งจะไปทางชาตินิยมแสดงตัวอย่างเปิดเผย อีกพวกหนึ่งก็อยากแสดงตัวเพราะว่าเป็นห่วงเพื่อนบ้าน อันนี้ก็เป็นความแตกแยกเล็กๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมญี่ปุ่นในช่วงนี้ เท่าที่ทราบมาระบบเศรษฐกิจที่เคยเอื้อให้ทุกคนมีที่ทางอยู่ในสังคมก็เริ่มมีคนที่มองว่าทำอะไรก็ได้ประโยชน์ ทำอะไรที่รวยเร็วๆ ก็เริ่มจะมีอีกเหมือนกัน เริ่มมีความแตกแยกขึ้นมาอีกนิดหนึ่งในสังคมขึ้นมา ในโอกาสของการที่ชาตินิยมมีโอกาสจะเปิดตัวมากขึ้นภายในประเทศญี่ปุ่นนี้ นอกประเทศญี่ปุ่นหลังโลกาภิวัตน์ หลังสงครามเย็น ชาตินิยมก็เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในเกาหลีและจีนเช่นเดียวกัน แต่ทั้งสองประเทศนี้มีญี่ปุ่นเป็นเป้าในการก่อชาตินิยม จะด้วย

เหตุผลทางสังคมหรือด้วยเหตุผลทางการเมืองก็แล้ว แต่ เหมือนกับว่าการใช้ประวัติศาสตร์เป็นตัวกระพือให้เกิดชาตินิยมก็จะตอบโจทย์ให้กับจีนและเกาหลี นอกจากจะเจอสภาวะภายในประเทศที่ทำให้ชาตินิยมมันพุ่งขึ้นมาแล้ว ญี่ปุ่นยังเจอสภาวะกดดันจากต่างประเทศที่ทำให้ชาตินิยมมันพุ่งขึ้นมาอีกด้วย ในขณะที่เดียวกันการจะแสดงตัวเป็นชาตินิยมได้มากหรือน้อย ก็ถูกปัจจัยจากประเทศอีกอย่างหนึ่งก็คือเสียงเรียกร้องให้ญี่ปุ่นจะต้องมีบทบาทมากขึ้นในการร่วมรับผิดชอบปัญหาทางการเงินระหว่างประเทศ เช่น ในกรณีของคูเวต อันนี้ก็เกิดกระแสขึ้นมาแล้วว่าถ้าอย่างนั้นญี่ปุ่นจะต้องติดอาวุธขึ้นมาใหม่ ต้องปรับตัวในเรื่องของการป้องกันประเทศใหม่ จะต้องแก้รัฐธรรมนูญให้สามารถที่จะออกไป Collective Self-Defense ได้มากขึ้น แค่นั้น แต่การจะแก้รัฐธรรมนูญหรือจะมีทหารใหม่ ก็ถูกต่างชาติอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่เหมือนกัน มองว่าถ้าเกิดจะแก้รัฐธรรมนูญขึ้นมาหรือติดอาวุธขึ้นมา ญี่ปุ่นจะกลับไปเป็นทหารนิยมอีกไหม จะกลับมาไฝสงครามอีกไหม รู้สึกว่าญี่ปุ่นไม่มีตรงกลางเลย อันนี้ ก็เป็นการถกเถียงตลอดช่วงเฮเซที่ผ่านมา

ที่นี้พอพูดถึงยุคเฮเซ เฮเซก็คือพระจักรพรรดิเฮเซ (อะกิฮิโตะ) ทราบดีว่าก็ได้มีโอกาสไปศึกษาประวัติของพระจักรพรรดิเฮเซจาก NHK นั่งดูอยู่ 3-4 ชั่วโมง ก็พบว่าในช่วงต้นของชีวิตท่านอยู่กับสงคราม และได้เห็นผลกระทบของสงคราม ไม่ว่า จะเป็นคนญี่ปุ่นหรือชาติไหนๆ ก็เดือดร้อนด้วยกันทั้งหมด ท่านดูจะมีแนวโน้มที่เห็นอิทธิพลของสงคราม และไม่อยากจะให้สงครามเกิดขึ้นอีก แต่ในบทบาทของมกุฎราชกุมาร ท่านได้เสด็จเยือนต่างประเทศครั้งแรกในปี 1953 คือไปงานบรมราชาภิเษกของสมเด็จพระราชินีนาถที่ประเทศอังกฤษ ตอนนั้นญี่ปุ่นเพิ่งจะทำสนธิสัญญาซานฟรานซิสโกผ่านไปได้ปีเดียว กระแสการต่อต้านญี่ปุ่นทั่วโลกยังเยอะอยู่มาก มกุฎราชกุมารอะกิฮิโตะหลังจากที่ไปประเทศอังกฤษท่ามกลาง

กระแสต่อต้านว่าญี่ปุ่นเป็นผู้ก่อสงครามและสร้างความเดือดร้อนให้คนอื่น ท่านสามารถจะสยบเสียงเหล่านั้นได้จะด้วยพระบารมี หรือด้วยพระบุคลิกภาพก็แล้ว แต่ หลังจากนั้นในฐานะมกุฎราชกุมาร ท่านก็เสด็จไปที่อื่นอีกหลายๆ แห่ง จนกระทั่งเป็นพระจักรพรรดิ ท่านก็เสด็จไปอีกหลายๆ แห่ง NHK รวบรวมมาว่าตั้งแต่เป็นมกุฎราชกุมารจนถึงปัจจุบันท่านเดินทางไปเยือน 50 ประเทศ บางประเทศซ้ำ 2 หน 3 หน ล้วนแต่เป็นประเทศที่ได้รับผลกระทบจากสงคราม และในบางทริปท่านได้ไปเยือนในพื้นที่ที่อยู่นอกเหนือจากกำหนดการ แต่ไปเยือนพื้นที่ที่เป็นอนุสาวรีย์ของชาวญี่ปุ่นและไม่ใช่ว่าชาวญี่ปุ่นที่สูญเสียจากสงครามด้วย หลังจากที่ท่านกลับมาแล้ว กระแสต่อต้านญี่ปุ่นลดลง ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นอีกกระแสของญี่ปุ่นซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าเป็นกระแสหลักของญี่ปุ่นที่แสดงให้เห็นว่าสงครามเป็นสิ่งที่ควรจดจำและไม่ควรจะให้เกิดขึ้นอีก อาจจะสวนกระแสกับบางกลุ่มในสังคมญี่ปุ่น อันนี้ก็เป็นอีกประเด็นที่รู้สึก ว่า ถ้าถามว่ายุคเฮเซเป็นอย่างไร ก็จะนึกถึงประเด็นนี้ จะบอกว่าเป็นยุคแห่งสันติภาพใหม่มั่นใจว่า สันติภาพในแง่ที่ไม่มีสงคราม แต่มันเปลี่ยนจากยุคเวิระซึ่งเป็นยุคสงครามมาเป็นยุคนี้ ถ้าบอกว่าตอนนี้ญี่ปุ่นมีสันติภาพ ประเทศไทยก็มีสันติภาพ ดูจะไม่เด่นเลยถ้าจะบอกว่าเป็นยุคของสันติภาพ เพราะฉะนั้นประเด็นเรื่องชาตินิยมเป็นประเด็นที่อยู่ในใจเวลาพูดถึงยุคเฮเซค่ะ

อาจารย์ฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล:

อาจารย์ทราบดีว่าก็พูดถึง 2-3 ประเด็นหลักๆ ด้วยกันก็คือเรื่องของบทบาทของญี่ปุ่นในช่วงที่โลกกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับประเด็นของปาฐกถาเมื่อช่วงต้นด้วยว่าญี่ปุ่นในช่วงที่โลกาภิวัตน์กำลังมา อาจารย์ทราบดีว่าก็เดิมนี่ประเด็นว่ามันมีเรื่องของชาตินิยมเข้ามาเกี่ยวข้อง แล้วเวลามองมันก็ไม่ใช่ว่ามีแค่ชาตินิยมแบบเดียว มันอาจ

จะมีหลายรูปแบบหรือหลายกระแสที่ผสมผสานกัน อยู่ในตัวสังคมญี่ปุ่นเองด้วย แล้วเดี๋ยวมีประเด็นในเชิงเศรษฐกิจด้วยที่อาจารย์เนตรนภาอาจจะช่วยขยายความให้เราได้นะคะ ท่านต่อไปคือรองศาสตราจารย์ ดร. เนตรนภา ไวทยเลิศศักดิ์ (ยาบุชิตะ) ท่านจะมาเล่าให้เราฟังว่าเมื่อเรามองย้อนเข้าไปในยุคสมัยของเฮเซ ในแง่ของเศรษฐกิจภายในของญี่ปุ่นเอง ในแง่ของมุมมองผู้ประกอบการต่างๆ เราควรจะทำความเข้าใจ มองเห็นยุคสมัยเฮเซอย่างไร เรียนเชิญอาจารย์เนตรนภาค่ะ

รองศาสตราจารย์ ดร. เนตรนภา ไวทยเลิศศักดิ์ (ยาบุชิตะ):

รู้สึกยินดีอย่างยิ่งนะคะที่ศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่กรุณาเชิญให้มาพูดคุยในวันนี้ จริงๆ ก็เคยพูดเรื่องคล้ายๆ กับเศรษฐกิจญี่ปุ่นเมื่อ 2-3 ปีก่อน วันนี้ก็ขออนุญาตมาอัปเดต โดยเฉพะนโยบาย Abenomics ว่าไปถึงไหนแล้ว ถ้าใครเดินเข้ามา ก็จะเห็นตรงที่ลงชื่อมีหนังสืออยู่เล่มหนึ่งเกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุ สูงวัยระดับสุดยอด เดี่ยววันนี้เราคุยกันสักนิดหนึ่ง แล้วในนั้นก็เขียนเกี่ยวกับ Abenomics ประมาณปี 2016 ตอนแรกก็คิดว่าสงสัยคุณอาเบะ คงไม่ได้อยู่แล้ว หนังสือคงจะขายไม่ได้ แต่ปรากฏว่ายังอยู่ และก็ยังมี Abenomics ยิงธนูมาอีก 3 ดอก ยิ่งทั้งหมด 6 ดอก ถ้ายิง 3 ดอกแล้วเศรษฐกิจยังไม่กระตือรือร้นเลยก็ยิงอีก 3 ดอก เดี่ยววันนี้เราคุยกันก็เตรียมสไลด์มาประมาณ 20 หน้า มีรูปภาพด้วย แล้วก็แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกก็จะพูดเกี่ยวกับเศรษฐกิจญี่ปุ่นในยุคเฮเซ ส่วนที่สองก็ยุคเรวะ ก็ผ่านมาไม่กี่เดือน แต่ว่าเรามองกันดูว่าญี่ปุ่นคาดหวังกับเศรษฐกิจของตัวเองอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งปี 2020 ญี่ปุ่นคาดหวังที่จะฟื้นเศรษฐกิจของตัวเองเป็นอย่างยิ่ง ไม่ใช่แค่ฟื้นตัวทางเศรษฐกิจเพียงเท่านั้น

แต่รวมไปถึงสังคมสูงวัยระดับสุดยอด นั่นก็คือประชากรสูงอายุ 30% สูงอายุของญี่ปุ่นคือ 65 ปี ญี่ปุ่นเป็นสังคมผู้สูงอายุมานับตั้งแต่ปี 2007 คือเข้าสู่โซนของประชากร 30% ขึ้นไปเป็นผู้สูงอายุ เมืองไทยอีกประมาณ 12-13 ปี เราจะเข้าสู่โหมดเดียวกับญี่ปุ่น คนไทยเดิมน่า 3 คน 1 คนคือผู้สูงอายุแล้ว 3 คน อายุเฉลี่ยคือ 40 ปี นั่นคือส่วนที่ 3 ที่เตรียมมาว่าประสบการณ์ของญี่ปุ่นนั้นจะให้บทเรียนกับประเทศไทยอย่างไร วันนี้ฟังจบแล้วต้องเตรียมตัวกันนะคะ

ยุคเฮเซ ญี่ปุ่นบอกว่าเป็นยุคแห่งฤดูหนาว ซึ่งมันหนาวเหน็บมากกว่า 20-30 ปี และบอกว่ายุคเรวะเป็นยุคแห่งลมหายใจแผ่วเบาของฤดูใบไม้ผลิ เขาคาดหวังว่ามันเป็นอย่างนั้น เปรียบเสมือนกับดอกบ๊วยที่ทนหนาวเหน็บมาหลายเดือนในช่วงของฤดูหนาว และบานผลิออกมาในช่วงฤดูใบไม้ผลิ ก็ขออนุญาตไขว่รูปนี้ก่อน อันนี้เป็นรูปของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ คือ GDP ของญี่ปุ่น ย้อนยุคไปตั้งแต่สมัยโชวะ เฮเซ และเรวะ พระจักรพรรดิองค์ปัจจุบัน นารุฮิโตะของญี่ปุ่นเสด็จพระราชสมภพในปี 1960 ก็คือยุคโชวะ ตอนนั้นเป็นยุคแห่งความรุ่งเรืองที่คุณ Kobayashi ได้บอกว่าคุณก็ทำได้ คนญี่ปุ่นทุกคนจะจำยุคแห่งความรุ่งเรืองของยุคตัวเองในยุคสมัยโชวะที่มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ 10 กว่าเปอร์เซ็นต์ ญี่ปุ่นเป็นมหาอำนาจอันดับ 2 ของโลกในยุคนั้น แต่หลังจากนั้นเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่เกิดจากราคาน้ำมันพุ่งขึ้น และญี่ปุ่นต้องนำเข้าน้ำมัน นั่นคือจุดแรกที่ทำให้อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นตกลง เหลือประมาณ 4% อย่างไรก็ตามก็ญี่ปุ่นก็สามารถคิดค้นสินค้าใหม่ๆ เช่น Sony, Toshiba, Seiko ยุคนั้นเต็มไปด้วยสินค้าของญี่ปุ่น ญี่ปุ่นได้ไปตีตลาดที่อเมริกาจนญี่ปุ่นได้ดุลการค้ากับประเทศอเมริกาและประเทศ G7 ทั้งหมด เหมือนจีนตอนนี้ ซึ่งทุกคนไม่เอาญี่ปุ่น ก็เหมือนตอนที่เกิดสงครามทางการค้า

ระหว่างจีนกับอเมริกา ญี่ปุ่นก็เกิดเหมือนกัน ประมาณปี 1986 G7 ก็จะเรียกญี่ปุ่นให้ไปประชุมกันที่โรงแรม Plaza เขาเรียกกันว่า Plaza Accord ก็คือให้ขึ้นค่าเงินเยน เพื่อที่จะทำให้สินค้าญี่ปุ่นแพงขึ้น จะได้ไม่เสียดุลการค้ากับญี่ปุ่น ปรากฏว่าญี่ปุ่นพอค่าเงินเยนขึ้น ค่าเงินก็ใหญ่ขึ้น ญี่ปุ่นก็กว้านซื้อทรัพย์สินทั่วโลก ซื้อโรงภาพยนตร์ชื่อดังในอเมริกา ซื้อภาพยนตร์ ซื้อบริษัททำหนัง ซื้อสื่อต่างๆ มากมาย รวมทั้งบ้านหุ้น บ้านราคาที่ดินจนเกิดสภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ และฟองสบู่แตก ประมาณปี 1994

พอเข้าสู่ยุคเฮเซ ญี่ปุ่นก็เริ่มเข้าสู่ยุคที่อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ที่ประมาณ 1.5% มาตลอด 30 ปี เพราะฉะนั้นเหมือนกับท่าน Kobayashi บอก เด็กญี่ปุ่นในยุคนี้เหมือนเด็กไทยยุคปัจจุบันที่เป็น นักศึกษามหาวิทยาลัยในตอนที่เกิดมาในยุคที่ญี่ปุ่นโตแค่ 1.5% รุ่นพ่อรุ่นแม่บอกว่าเราเคยโต 10% ซึ่งเรานึกภาพไม่ออก เหมือนกับเด็กไทยตอนนี้ โตมาถามว่าอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยที่อยู่ประมาณ 2-3% เราเคยมียุคเจริญรุ่งเรืองที่เราโต 10% เหมือนกัน แต่เด็กรุ่นใหม่ไม่รู้จัก อันนี้ก็สืบเนื่องมาตลอด และระหว่าง 30 ปี ของเฮเซของญี่ปุ่นผ่านร้อนผ่านหนาวมาเยอะ ผ่านหลายวิกฤติ ผ่านทั้งวิกฤติการณ์ของเอเชีย ผ่านทั้งวิกฤติแฮมเบอร์เกอร์ วิกฤติยุโรป วิกฤติเยอะแยะมากมาย แต่ว่าพอคุณอาเบะเข้ามา ก็ยังสามารถรักษ้อัตราการเติบโตได้ 1.5% เพราะฉะนั้นประชาชนญี่ปุ่นก็ยังชื่นชม ที่สามารถผ่านหลายเรื่อง ผ่านทั้งวิกฤติเศรษฐกิจ วิกฤติภัยธรรมชาติ แต่เขาก็ยังคงอยู่ได้ 1.5%

คุณอาเบะยิงธนู 3 ดอก เรียกว่า 3 ดอกแรก ดอกแรกเกี่ยวกับมาตรการทางการเงินก็คืออยากให้เป็นเหมือนเมืองไทยปัจจุบันเราก็ภาวะเงินเฟ้อ หลายท่านคงเคยไปประเทศญี่ปุ่นประมาณ 10 ปี ก่อนแล้วปัจจุบันไปราเม็งชามละเท่าไรคะ เท่าเดิม นั่นคือภาวะเงินฝืด สุดท้ายราคาเท่าเดิม อนาคตสินค้าราคาลดลง ไม่เคยเกิดภาวะเงินเฟ้อ

เหมือนเมืองไทยปัจจุบันเราก็ภาวะเงินฝืดนะละ ตอนนี้เขาก็พยายามทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ พยายามเพิ่มกำไรภาคเอกชน เพิ่มค่าจ้างแรงงานโดยการที่ลดดอกเบี้ย แต่มันก็ไม่ได้ผลสักทีละ ลดแล้วลดอีก ตั้งแต่ปี 1999 ดอกเบี้ย 0% ไปฝากแบงก์ญี่ปุ่นไม่ได้ดอกเบี้ย ปี 2016 ดอกเบี้ยติดลบละ แปลว่าถ้าเอาเงินไปฝากที่ประเทศญี่ปุ่นต้องแถมเงิน ผลลัพธ์ก็คือพอเขาพยายามปล่อยเงินออกมาเพื่อทำให้ค่าเงินเยนอ่อนค่าลง สินค้าญี่ปุ่นในยุคที่ยังธนูดอกที่หนึ่งออกไปก็ถูกลง เพราะฉะนั้นส่งออกญี่ปุ่นก็ส่งออกได้ดีขึ้น หลายๆ บริษัทส่งออกก็ได้กำไร แต่ก็เกิดปัญหาเหลื่อมล้ำ เพราะว่าคนที่เล่นหุ้นจะได้กำไร แต่คนที่ไม่ได้เล่นหุ้นก็ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการที่บริษัทเอกชนบางบริษัทมีกำไรเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันคาดว่าเงินเฟ้อจะเพิ่มขึ้น แต่ปรากฏว่าไม่ขึ้น เพราะราคาน้ำมันลดลง เราไม่เคยคิดตลอดเวลาที่ผ่านมาราคาน้ำมันเพิ่มขึ้นตลอด แต่ตอนนี้ราคาน้ำมันลดลงเลยทำให้ค่าขนส่ง ต้นทุนในการผลิตต่างๆ ลดลง ที่สำคัญที่เกิดขึ้นในเมืองไทยเหมือนกันก็คือการเติบโตของ E-Commerce ช่องว่างส่วนกลางระหว่างการค้าปลีก แต่ก่อนเราต้องผ่านหลายชั้นแต่ตอนนี้ไม่ต้องผ่าน ผู้ซื้อผู้ขายเจอกันโดยตรง เพราะฉะนั้นค่าเงินก็ไม่ได้เพิ่มขึ้น ต้นทุนก็ต่ำลง ภาวะเงินฝืดของญี่ปุ่นก็สืบเนื่องต่อมา ประเทศไทยก็เหมือนกันนะละ พอลค่าเงินไม่เฟ้อเพราะฉะนั้นค่าจ้างก็ไม่ขึ้น พอลค่าเงินเยนอ่อนลง คนนำเข้าทั้งหลายก็เดือดร้อนอย่าง McDonald's นำเข้าชีส นำเข้าเนื้อจากอเมริกา นำเข้าขายในญี่ปุ่น เขาก็จะเดือดร้อน ก็มีทั้งข้อดีและข้อเสียสำหรับธนูดอกที่หนึ่ง

ดอกที่สองเป็นมาตรการการคลังก็คือการใช้จ่ายของภาครัฐ ภาครัฐใช้จ่ายเยอะ พยายามที่จะกระตุ้นเศรษฐกิจ คล้ายๆ กับรัฐบาลเมืองไทย โดยเฉพาะการเป็นเจ้าภาพโอลิมปิกปี 2020 คือตั้งใจจะใช้จ่ายภาครัฐสร้างสาธารณูปโภคต่างๆ มากมายเพื่อให้เกิดเงินหมุนในเศรษฐกิจและลดภาษีเงินได้นิติบุคคล

แต่ในขณะเดียวกันญี่ปุ่นเป็นหนี้สาธารณะสูงที่สุดเป็นอันดับต้นๆ ของโลก รัฐบาลญี่ปุ่นที่ผ่านมาใช้จ่ายเงินมากมายเพื่อแก้ปัญหาสังคม แก้ปัญหาเศรษฐกิจจนมีหนี้สาธารณะ 1,000 ล้านล้านเยน เกือบ 226% ของ GDP แต่โชคดีที่เขาเป็นหนี้กับสถาบันการเงินในประเทศตัวเอง ไม่เหมือนไทยในสมัยปี 2540 เราเป็นหนี้กับสถาบันการเงินต่างประเทศ เพราะฉะนั้น IMF ก็ต้องมาอุ้มเรา แต่ของเขาเป็นหนี้กันเองของญี่ปุ่นก็เลยยังค้างไม่ยอมจ่ายอยู่ มีการขึ้นภาษี VAT ซึ่งมีความน่าสนใจ มันมาพร้อมกับยุคสมัยเฮเซปีแรก ซึ่งเก็บครั้งแรก 3% ตอนนั้นก็ยังดูนิดหน่อย ไม่เป็นไร พอปี 1997 เก็บ 5% หลังจากนั้นญี่ปุ่นแข่งกันไปนานเลยคะ คนญี่ปุ่นไม่กล้าใช้จ่ายใช้สอย แล้วก็นานมากกว่าจะขึ้นอีกรอบหนึ่งในปี 2014 กลายเป็น 8% ส่วนในปีแรกของเรวะจะกลายเป็น 10% ถามว่าญี่ปุ่นเอาเงินไปทำอะไร ช่วยประกันสังคม ช่วยระบบเกษียณอายุ ระบบบำเหน็จบำนาญของเขา ไกลลุ่มแล้วนะคะ แต่เมืองไทยเราอาจจะลุ่มก่อน หนุ่มสาวที่จ่ายเงินประกันสังคม ณ วันนี้ อีก 10-15 ปี อาจจะได้เงินญี่ปุ่นก็มีปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้น รัฐไม่มีเงินจ่ายเพราะว่าคนรับเงินคือผู้สูงอายุมีสัดส่วนมากกว่าเด็กหนุ่มสาวที่ทำงานแล้วจ่ายเงิน เด็กจ่ายน้อยกว่า คนนั่งรอรับเงินเยอะกว่าก็เลยต้องขึ้นภาษี คนไทยในอนาคตก็คงเดินไปในแนวทางเดียวกัน

ดอกที่สามพูดถึงการลงทุนของภาคเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของการจ้างงาน แต่ก่อนญี่ปุ่นมีพนักงานประจำ เป็นการจ้างงานตลอดชีพระยะยาว เดียวนี้สัดส่วนของพนักงานประจำลดลงต่ำกว่าครึ่ง ที่เหลืออีกครั้งเป็นพนักงานไม่ประจำ คนไทยก็มีแรงงานนอกระบบเยอะกว่าแรงงานในระบบ แล้วมันกำลังขยายตัว แล้วก็มีการจ้างผู้สูงอายุ มีการจ้างผู้หญิง มีการจ้างแรงงานต่างชาติเพิ่มมากขึ้น และทั้งหมดก็ไม่ได้อยู่ในสาขาที่มีผลิตภาพหรือ productivity ที่ตรง นั่นคือปัญหาของการจ้างงาน แล้วเงินเดือนก็ไม่ขึ้นเพราะเงิน

เดือนเป็นอมตะ ขึ้นแล้วลงไม่ได้ ภาคเอกชนคิดแล้วคิดอีก สหภาพแรงงานต่อรอง รัฐบาลต่อรอง แต่ก็ไม่ปรับขึ้นเพราะรู้ว่าขึ้นแล้วไม่มีทางลง พอเงินเดือนไม่ขึ้น รายได้ของคนหนุ่มสาวก็ไม่มากพอ พอไม่มากพอก็เริ่มคิดว่าจะแต่งงานใหม่ ถ้าแต่งงานแล้วมีลูกก็คน จึงเกิดปัญหาทางจรรยาบรรณกับสังคมสูงวัยระดับสุดยอด นั่นคือผู้สูงอายุมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นแต่เด็กมีสัดส่วนน้อยลงๆ และประชากรของญี่ปุ่นก็เริ่มลดลง

พออิงธนูไป 3 ดอกแรกก็ได้ผลช่วงแรก พอหลังๆ ก็เริ่มซาก็เลยยิงไปอีก 3 ดอก และ 3 ดอกนี้ทำให้เข้าสู่ยุคเรวะ เพราะเขาคาดหวังว่าปีหน้าต้องออกผล แสดงผลลัพธ์ให้เห็น 3 ดอก ดอกแรกก็คือ GDP 600 ล้านล้านเยน (180 สิบล้านล้านบาท) ซึ่งคาดว่าจะได้ ดอกที่สอง อัตราเจริญพันธุ์รวมอยากได้ 1.8 ญี่ปุ่นเคยลงไปต่ำสุดประมาณ 1.29 ขึ้นมาปัจจุบันอยู่ที่ 1.4 เมืองไทยปัจจุบันเราอยู่ที่ 1.5 ดอกที่สามคือเรื่องประกันสังคม ถ้าไปตามความนิยมของคุณอาเมะตอนนี้เริ่มลดลงเพราะว่าระบบประกันสังคมตอนนี้ประชาชนกลัวว่าจะไม่ได้และรู้ว่าจะไม่ได้ด้วย ทางเขาก็เลยประกาศนุ้ดอกที่สามเพื่อขอให้อุ่นใจ ตัววัดตัวหนึ่งก็คืออย่าให้มีคนที่ต้องลาออกจากงานเพื่อไปดูแลคุณพ่อคุณแม่ที่นอนติดเตียงหรือเจ็บป่วยที่บ้าน คำถามที่ถามเด็กญี่ปุ่นในปัจจุบันถามว่าคุณพ่อคุณแม่ถ้าสูงอายุขึ้นแล้วต้องนอนติดเตียงหรือต้องมีคนเฝ้า ใครจะเป็นคนดูแล เด็กญี่ปุ่นตอบว่าไม่ทราบ GDP ปัจจุบัน ณ ปีที่ผ่านมา 549 ล้านล้านเยน และคาดว่าจะปีหน้าจะเป็น 600 อัตราการเจริญพันธุ์รวม ผู้หญิงหนึ่งคนมีบุตร 1.8 คน ในปี 2018 อยู่ที่ 1.42 คน แต่ก็ดีขึ้นนะคะ อย่างที่บอกว่าเคยลงไปถึง 1.29 คน แต่ก็กลับขึ้นมาได้ รัฐบาลทั้งแจกเงิน แจกรถเงิน แจกกระเป๋า แจกนม แจกสารพัดแต่ปัญหาก็กลับมาเหมือนเดิม ก็เอาเงินนี้แหละไปแจก

เขาก็ประเมินกันดูค่ะว่าประชากรลดลง ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น คุณเป็นประเทศหุ่นยนต์ มหาอำนาจหุ่น

ยนต์ คุณก็ใช้หุ่นยนต์สิ เขาก็บอกว่าได้ หุ่นยนต์มาทดแทนการผลิตได้ถ้าเราไม่มีแรงงาน แต่หุ่นยนต์ไม่สามารถทดแทนผู้บริโภคได้ เพราะหุ่นยนต์ไม่บริโภค เพราะฉะนั้นสินค้าจะออกไปเยอะๆ อยู่ในตลาดสินค้าและราคาถูกลง แต่คนที่ซื้อสินค้ามีจำนวนน้อยลง เพราะฉะนั้นเงินฝืดก็ยังคงฝืดต่อไป เงินสนับสนุนการมีบุตร มีคำถามมาเหมือนเดิมว่าเอาเงินที่ไหนขึ้น VAT 10% ก็อาจจะไม่พอ ขาดแคลนแรงงานชั้นวิกฤติ ใครไปญี่ปุ่นตอนนี้ Family Mart หรือว่า 7-11 ไม่ได้เปิด 24 ชั่วโมงแล้ว หลายๆ สาขาปิด หลายๆ สาขาเปิดไม่ถึง 24 ชั่วโมง เพราะว่าไม่มีคนไปขาย เขาจึงให้ผู้สูงอายุผู้หญิงออกมาทำงานเยอะๆ เพื่อชดเชยแรงงานหนุ่มสาว เพราะผู้หญิงมีอัตราการมีส่วนร่วมในแรงงานค่อนข้างต่ำในญี่ปุ่น แต่งานที่เขาทำก็เป็นงานไม่ประจำ ไม่ใช่งานที่มีผลผลิตภาพสูง ที่สำคัญคือช่วงตลอดเซเซที่ผ่านมาระบบจะไม่ได้ยินบริษัท Startup ของญี่ปุ่น เราได้ยิน Startup ของอเมริกามากมาย ไม่ว่าจะเป็น Facebook, Apple, Microsoft เกิดขึ้นเยอะๆ เลย แต่ถ้ามองถึงบริษัทของญี่ปุ่นที่เรารู้จักตอนนี้ ทุกคนเอ่ยชื่อ Toyota, Honda, Nissan และไม่ว่าเครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ คือบริษัทที่เกิดขึ้นตั้งแต่ยุคสมัยโชวะ

มีคำถามที่ไปค้นมาเพื่องานนี้แล้วรู้สึกน่ากลัวมากเลยคะ เขาบอกว่าเมื่อเข้าสู่ยุคเเรแล้วญี่ปุ่นจะเป็นฮาชิฮาชิคือสังคมที่มีการเสียชีวิตมาก ประมาณปี 2025 คนที่อยู่กลุ่ม Baby Boomer จะอายุประมาณ 75 ปี ขึ้นไป พอเข้าโซน 75 ปีของญี่ปุ่นนั้นก็ต้องมีผู้ดูแลเพราะจะเจ็บป่วยด้วยหลายๆ โรค ใครคือผู้ดูแลเมื่อที่ทำงาน Kobayashi พูดถึง 3K ซึ่งงานดูแลผู้สูงอายุเป็นงาน 3K ซึ่งก็คือ 1. กิซิง 2. กิตะไน 3. กิเค็ง หรืองาน 3D ก็คือ 1. Dangerous อันตราย อาจจะติดเชื้อจากผู้สูงอายุ 2. Difficult งานซึ่งยาก ผู้สูงอายุตื่นตอนกลางคืนก็ต้องตื่นตาม ต้องกายภาพบำบัดทำอะไรหลายๆ อย่าง 3. Dirty สกปรก ซึ่งเป็น

งานที่ดูเหมือนว่าไม่มีคนอยากจะทำจึงต้องรับแรงงานต่างชาติเข้ามา เงินสนับสนุนการดูแลระยะยาว ก็ถูกถามอีกว่าจะเอาเงินมาจากไหนเพราะว่าเป็นหนี้สาธารณะเยอะๆ มากมาย เก็บภาษี VAT เพิ่มขึ้นแล้ว จะเอาเงินมาจากไหนอีก และก็มีตัวเลขคำนวณผู้สูงอายุที่จะเสียชีวิตเพิ่มขึ้นๆ กลุ่ม Baby Boomer ที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สองก็เป็นกลุ่มที่พิเศษกลุ่มหนึ่ง ก็คือตอนเกิดมาก็แย่งกันเกิด โรงพยาบาลไม่พอ ตอนเข้าโรงเรียนก็แย่งกันเข้าโรงเรียน เก้าอี้ที่นั่งไม่พอ ตอนทำงานก็แย่งกันทำงาน ตอนจะเสียชีวิตก็ต้องไปจองวัด จองสถานที่ นั่นคือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ญี่ปุ่นเขาบอกว่าการเสียชีวิตในญี่ปุ่นจะมีลักษณะพิเศษคือญี่ปุ่นจะเสียชีวิตแบบช้าๆ คือจะมีโอกาสน้อยมากที่คนญี่ปุ่นจะเสียชีวิตเพราะอุบัติเหตุกะทันหัน หรือเป็นโรคติดเชื้อแล้วเสียชีวิตกะทันหัน

สรุปว่าญี่ปุ่นนั้นเคยรุ่งเรืองในยุค 1960-1990 คิดอันดับหนึ่งเวลาเปรียบเทียบกับระหว่างประเทศ แต่ ณ ปัจจุบัน 2019 หล่นมาอยู่ที่อันดับ 30 เขาก็ประกาศเหมือนกันว่า ต้องนวัตกรรมใหม่ๆ เท่านั้นต้องรอ Startup หรือรอเปิดบริษัทใหม่ๆ ที่คิดค้นนวัตกรรมถึงจะมีผลผลิตภาพเพิ่มมากขึ้น และอีกเรื่องหนึ่งที่ญี่ปุ่นทำแล้วเป็นบทเรียนให้เมืองไทยได้ค่อนข้างดีก็คือการแบ่งงาน เราควรที่จะให้คนหนุ่มสาวทำงานที่ยากๆ สลับซับซ้อน ไม่ควรจะมาให้ขายกาแฟ หรือมาเดินเก็บเงินง่ายๆ ควรแบ่งงานว่างานแบบนี้เป็นงานสำหรับผู้สูงอายุ มีเวลา ไม่ต้องทำงานแบบ full time ทำงานแบบ part time ก็ได้ ไม่ต้องใช้แรง ใช้กำลังกายมากนัก แต่เด็กหนุ่มสาวให้ไปทำงานยากๆ เกิดความคิด แนวคิดของการแบ่งงานกันทำของหนุ่มสาวและผู้สูงอายุในสังคมของญี่ปุ่น ขอเบรกไว้ตรงนี้แล้วเดี๋ยวจะกลับมาพูดถึงบทเรียน เศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่เข้าสู่ยุคสังคมที่เป็นเงินฝืด อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจต่ำอยู่ที่ 1.5% ประกอบกับสังคมสูงวัยระดับสุดยอดที่เต็มไปด้วยคนแก่จำนวนมาก ประสิทธิภาพ

แบบนี้กำลังจะมาเมืองไทยในอีก 12-13 ปี ข้างหน้า
นี่ เราก็คงจะเรียนรู้ประสบการณ์จากญี่ปุ่นอย่างไร
กับกรณีของเมืองไทยล่ะ

อาจารย์ฉัตรรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล:

อาจารย์เนตรนภาได้ฉายภาพให้เราเห็น พาเรา
ท่องข้ามเวลาดั้งแต่ช่วงเวลาดั้งแต่ยุคเฮเซเริ่มต้นมา
จนถึงปีนี้จะมาที่เราจะมองไปข้างหน้าว่าญี่ปุ่นในยุค
นี้จะเป็นอย่างไร ที่อาจารย์เนตรนภาเล่าให้ฟังเมื่อ
สักครู่หลายๆ อย่างมันอาจจะขัดกับสิ่งที่เราเข้าใจ
ญี่ปุ่นหรือเคยมีภาพจำของญี่ปุ่นว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศ
ที่เศรษฐกิจเจริญเติบโตมาก มีแบรนด์ใหญ่ๆ ประสบ
ความสำเร็จในตลาดโลกมาโดยตลอด สิ่งที่ได้ฟังจาก
อาจารย์เนตรนภาเมื่อสักครู่นี้ก็รู้สึกว่ามันอาจจะไม่ได้
เป็นอย่างที่เราคิดอีกต่อไปแล้ว เราอาจจะต้องทำความเข้าใจ
ญี่ปุ่นใหม่ แล้วที่มากไปกว่านั้นเดี๋ยวรอบสอง
อาจารย์น่าจะได้อยู่ที่เราฟังว่าแล้วเมืองไทยเรากำลัง
เดินไปในทางเดียวกันหรือเปล่า หรือว่ามีอะไรที่เราควร
จะเรียนรู้จากญี่ปุ่นด้วยหรือเปล่า มีหลายเรื่องที่ฟังแล้ว
ก็รู้สึกสะท้อนใจ เพราะว่าตัวเองก็เติบโตมาในญี่ปุ่นใน
ช่วงยุคที่คนเริ่มกังวล ที่บอกว่าระหว่างรุ่นพ่อแม่และ
รุ่นเด็กๆ ต่างกันเยอะ ตัวเองก็ผ่านอะไรแบบนั้นมา
เหมือนกันก็เลยรู้สึกว่ามันใช้อย่างที่อาจารย์บอกเลย
เรารู้สึกว่าคนหนุ่มสาวไม่มีที่ทางในสังคมเลย วิทยาการ
ท่านต่อไปนี้จะคือท่านอาจารย์ ดร.พินดา อนันตนา
คม จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ท่านเป็นอาจารย์ประจำ
อยู่สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น และวันนี้ก็จะมาชวนเราคุยใน
มุมมองของเรื่องพัฒนาการของวัฒนธรรมญี่ปุ่น เรา
มาดูในมุมมองของโลกโซเชียลกันบ้างนะคะ ขอเรียนเชิญ
อาจารย์พินดาค่ะ

อาจารย์ ดร.พินดา อนันตนาคม:

ก่อนอื่นต้องขอสวัสดิ์ทุกท่านนะคะ แล้ว
ก็ขอขอบพระคุณศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชีย

ตะวันออกศึกษาที่ได้ให้เกียรติเชิญมาพูดคุยในวันนี้
ถ้าพูดถึงเฮเซนะคะ 30 กว่าปีที่ผ่านมา เมื่อครู่ท่าน
Kobayashi ก็ได้รีวิวคร่าวๆ แล้วก็อาจารย์ทราย
แก้วกับอาจารย์เนตรนภาพูดถึงทางด้านการเมืองและ
เศรษฐกิจ ต้องฟังสองท่านนี้ก่อนนะคะก่อนที่จะมา
ลงประเด็นย่อย ได้รับโจทย์จากอาจารย์สิทธิพลนะคะ
ว่าให้พูดถึงสังคมและวัฒนธรรม ก็คิดอยู่นานนะคะ
เพราะว่าค่อนข้างกว้าง คิดเท่าไรก็คิดไม่ออก ก็เลย
อีเมลไปถามอาจารย์ที่ปรึกษาสมัยเรียนที่ญี่ปุ่น อาจารย์
ท่านก็บอกว่าเธอเป็นเนิร์ด เธอก็พูดถึงอินเทอร์เน็ต
ก็เลยเป็นที่มาของหัวข้อในวันนี้ คือ มองเฮเซผ่าน
วิวัฒนาการและวัฒนธรรมของอินเทอร์เน็ต เฮเซในปี
ที่ 1 ก็คือปี 1989 30 ปีที่ผ่านมาไม่ใช่เฉพาะญี่ปุ่น
แต่ทั้งโลก มันมีการเปลี่ยนผ่านจากโลกแอนะล็อกไปสู่
โลกดิจิทัล ซึ่งสำหรับญี่ปุ่นเอง จุดเปลี่ยนครั้งใหญ่ก็คือ
เหตุการณ์แผ่นดินไหวที่โกเบในปี 1995 คือเหตุการณ์
นั้นเป็นปีเดียวกันกับการที่ Windows 95 เข้ามาใน
ญี่ปุ่น คือเหตุการณ์แผ่นดินไหวเกิดขึ้นเมื่อต้นปีใน
เดือนมกราคม ส่วน Windows 95 เข้ามาในญี่ปุ่น
ในเดือนพฤศจิกายน ที่มันเกี่ยวข้อยังไงก็บอก
ว่าการสื่อสารต่างๆ ที่เคยใช้ได้มาแต่เดิม เวลาเกิดภัย
พิบัติมันใช้ไม่ได้ ซึ่งก่อนหน้านี้ญี่ปุ่นมีอินเทอร์เน็ต
มานานตั้งแต่ช่วง 80 ซึ่งตอนแรกก็เป็นเครือข่าย
ของมหาวิทยาลัยต่างๆ ซึ่งก็มีการใช้อินเทอร์เน็ตใน
สถาบันการศึกษา หรือว่าองค์กรธุรกิจใหญ่ๆ ที่นี้พอ
เกิดเหตุแผ่นดินไหวมันก็จะมียางที่ที่ห้อง server ยัง
ไม่ถูกทำลาย ก็ได้อินเทอร์เน็ตช่วยเป็นช่องทางกระจาย
ข่าวสารอย่างเช่นของ Kobe City University of
Foreign Studies ตอนนั้นยังใช้ Windows 95 อยู่
เลยคะ

พอเกิดเหตุการณ์นี้ขึ้น คนญี่ปุ่นก็ตื่นตัวกัน
มากจากคุณภาพการของอินเทอร์เน็ต แล้วพอปลายปี
Windows 95 เข้ามาคนก็แห่ไปซื้อ อันนี้ก็เป็นจุด
เปลี่ยนที่ทำให้การออนไลน์จากจำกัดอยู่ในวงเฉพาะคน

ที่เกี่ยวข้อง กระจายสู่ user ทางบ้านมากขึ้น PHS (Personal Handy Phone) ก็เกิดหลังเหตุการณ์ แผ่นดินไหวเหมือนกัน แต่ว่าในช่วงปี 1994-1995 อินเทอร์เน็ตค่อนข้างยาก ต้องใช้โมเด็ม จนกระทั่ง NGT ออกแคมเปญนี้ออกมาชื่อ Tele Houdai ก็คือ ให้ใช้อินเทอร์เน็ตเวลา 5 ทุ่ม ถึง 8 โมงเช้า แล้วจ่าย เป็นรายเดือน จะใช้งานเท่าไรก็ได้ พอออกแคมเปญ นี้มาถ้าใช้อินเทอร์เน็ตในช่วงเวลากลางคืนจะถูกกว่า เพราะฉะนั้นพวกกลุ่มนักเรียน นักศึกษา เด็กจบใหม่ ซึ่งก็คือกลุ่มคนรุ่นใหม่ในสมัยนั้น คือคนรุ่นเราในสมัย นั้นนั่นเอง ก็เป็นคนกลุ่มแรกๆ ที่ใช้ชีวิตสลับกันระหว่าง กลางวันกับกลางคืน อย่างคุณพ่อคุณแม่แน่นอนแล้วแต่ คนรุ่นใหม่ในสมัยนั้นก็จะต้องเว็บตอนกลางคืนด้วย แคมเปญ Tele Houdai นี้ก็เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หลังจากเศรษฐกิจฟองสบู่แตกมาได้ประมาณ 4-5 ปี ต่อมาในปีเฮเซที่ 8 ก็คือปี 1996 Yahoo Japan ก็ เข้ามาที่ญี่ปุ่น นอกจากให้บริการ Home link ต่างๆ หรือที่เรียกว่า Web Portal สังเกตว่าหน้าจอจะมีอยู่ ไม่กี่เว็บเอง Yahoo Japan ยังให้บริการ Yahoo GO city ด้วย มันคือพื้นที่ให้บริการ homepage ส่วนตัว มันจะไม่มีรูปภาพอะไรเยอะเพราะเน็ตยังช้าอยู่ เว็บ ที่มีรูปภาพเยอะต้องโหลดนานจะไม่ได้รับความนิยม เพราะฉะนั้นฝีมือของคนที่ทำเว็บรุ่นแรกๆ มีความ จำเป็นที่จะต้องดูภาษา HTML อยู่บ้างเพื่อที่จะได้ เล่นกับขนาดของตัวอักษรหรือว่าสีมันอะไรให้มันมี ความหลากหลาย แต่ว่าที่ขาดไม่ได้เลยคือ counter ในการนับคนที่เข้ามา พอได้เลขสวยเราก็ต้องรายงาน แอดมินเพื่อที่เขาจะได้เอาชื่อเราขึ้น ก็คือจะเป็นการ สื่อสารแบบญี่ปุ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมกัน

หลังจากยุคนี้แล้วก็เริ่มเป็นยุคของสังคม ออนไลน์ เว็บ 2 Channel เปิดให้บริการครั้งแรก ในปี 1999 เป็นชุมชนออนไลน์ที่ใหญ่มาก คล้ายๆ กับ Pantip บ้านเรา แต่ว่าจะอิสระกว่านั้นมาก เป็น แหล่งกำเนิดของศัพท์แสลงต่างๆ ในอินเทอร์เน็ตหรือ

ว่าอะไรที่ไม่มีรายงานทางโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ สื่อ ต่างๆ เช่นชื่อมาตรการโหดที่ตกเป็นข่าวอยู่ในตอนนั้น เรามาหาได้ที่นี้ มีหมดเลยนะคะ ในช่วงเวลาเดียวกัน นี้ก็มีการพยายามพัฒนาความเร็วของอินเทอร์เน็ต โดยบริษัท NTT ซึ่งบริษัทสามารถไล่เปิดบริการมา เรื่อยๆ ในช่วงปี 2000 มีการให้บริการ ISDM เน็ต จาก 24 ขึ้นมาเป็น 64 แต่ว่าหน่วยยังเป็นกิโลไบต์อยู่ นะคะ จนปี 2001 ให้บริการ Fiber optic เป็นครั้งแรก ในช่วงระยะเวลา 5 ปี ตั้งแต่ปี 1995 จนถึงปี 2001 โลไฟต์ได้เปลี่ยนไปจากที่จะต้องคอยตาก้าง เพื่อรอต่อโมเด็มตอน 5 ทุ่ม กลายเป็นการที่เรา เชื่อมอินเทอร์เน็ตได้ตลอดเวลาในราคาที่ถูกลงมากๆ เพราะฉะนั้นช่วงนี้เองวัฒนธรรมของคนกลางคืนมัน เริ่มออกมา sharing กับคนกลางวัน วัฒนธรรมที่เป็น minority บางกลุ่มเริ่มเป็น majority

เมื่ออินเทอร์เน็ตมีความเร็วมากขึ้นในด้าน ทศวรรษ 2000 หรือกลางๆ ยุคเฮเซแล้วก็ถัดจาก Web 1.0 มันก็เป็นยุคของ Yahoo BB ADSL ถ้าใครอยู่ในญี่ปุ่นช่วงนั้นจะเห็นว่าเขาแจกโมเด็มตาม สถานีรถไฟ อันนี้คือปี 2003 ช่วงเวลาสั้นๆ เท่านั้น เองที่เน็ตมันเร็วขึ้นและคนก็เปลี่ยนไป ต่อมาเป็น Web 2.0 เปลี่ยนจาก My Homepage เป็น My Blogs การทำ Homepage Web 1.0 ต้องเป็นคนที่มีความ รู้ HTML ที่ในช่วงที่เน็ตมันเร็วขึ้น เรื่องภาพ เรื่อง เสียง เราไม่ต้องกังวลแล้ว คลิกไปรูปมันก็ขึ้นเลย ในช่วง Web 2.0 ไม่จำเป็นต้องมีความรู้ HTML แล้วจะเป็นใครก็ได้ ใครก็สามารถมาร่วมอยู่ในชุมชน ออนไลน์ได้ จากนั้นมาจากการสื่อสารด้วยตัวอักษร มาเริ่มเป็นการสื่อสารด้วยภาพเคลื่อนไหว Youtube เข้ามาในปี 2005 แต่ยังไม่ตอบสนองการสื่อสารแบบ ญี่ปุ่น คือจะต้องมีคนได้ตอบกลับมา เพราะฉะนั้น ในปีต่อมาจึงเกิด niconico ซึ่งมีช่องให้ comment เมื่อ comment แล้วจะขึ้นไปบนหน้าจอทันที มันคือ การสื่อสารแบบ real time ที่มีเฉพาะญี่ปุ่น พอเกิด

niconico คนเกิดความคิดสร้างสรรค์ มีการอัปโหลด วิดีโอขึ้นเยอะแยะมากมาย มันคือการสื่อสารระหว่าง ผู้ซื้อกับผู้ขาย ฉะนั้นในยุคนี้ที่เริ่มมีอินเทอร์เน็ต ความเร็วสูงขึ้น ใครก็ได้ บั๊จเจกคนไหนก็ได้สามารถ เสนอไอเดียออกมา แล้วถ้าคนเขาเห็นด้วย เขาก็ให้ เอาหนึ่งมาสร้าง อย่างเช่นเรื่อง In This Corner of the World ที่ประสบความสำเร็จและถูกนำไปฉาย ที่ต่างประเทศ เนื้อหาเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจาก สงครามโลกครั้งที่ 2 กับชีวิตคนญี่ปุ่นธรรมดาๆ ทั่วไป อินเทอร์เน็ตมันไม่ได้ทำให้ culture โอตาคุอย่างเดียว มันยังทำให้ประสบการณ์ที่มันเป็นประสบการณ์ร่วม ของคนในชาติได้ถูกแชร์ออกไปด้วย และหลังจากนั้นก็เกิด Social media ต่างๆ มากมาย อย่างเช่น ปี 2004 มี mixi หลังจากนั้นเป็นยุคของ Facebook, Twitter, และ Instagram จนถึงปัจจุบันก็คือ Tik Tok ซึ่งมันเปลี่ยนจากภาพเฉยๆ มาเป็น ภาพเคลื่อนไหว ตัวอย่าง Tik Tok ที่ยกมาให้ดูเมื่อ สัปดาห์นี้เป็นของปี 2019 ทั้งหมด ซึ่งเป็นเด็กนักเรียน ม.ปลาย แสดงว่าเด็กที่อยู่ในคลิปที่เป็นเด็ก ม.ปลาย คือเด็กที่เกิดระหว่างปี 1998-2000 เด็กกลุ่มนี้โตมากับสื่อ Social media ที่ยกขึ้นมาเมื่อก็

ฉะนั้นภูมิหลังที่พูดมาทั้งหมดเพื่อจะบอกว่า มันเกิดความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสื่อครั้งใหญ่ใน ยุคสมัยของเฮเซ และในแต่ละประเภทมันก็จะมีผลกระทบหรือวิวัฒนาการในแง่ต่างๆ ที่แตกต่างกัน สำหรับ ญี่ปุ่นเองมันก็มีในบริบทเฉพาะของญี่ปุ่น ซึ่งสิ่งที่อยากจะยกขึ้นมาพูดในวันนี้คือมันไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ มากๆ กับโครงสร้างของครอบครัว อย่างเรื่อง Sazae San นี่เป็น Showa Standard คือว่าตกเย็นมากินข้าว ด้วยกันหน้าทีวี ครอบครัวแบบนี้ที่กลายเป็นสมาชิก ครอบครัว ตอนนั้นมันหาได้น้อยมาก ครอบครัวจากที่ มันเป็นสังกัดของคนที่มีสายเลือดร่วมกันมันกลายมาเป็นยูนิตๆ หนึ่งของบั๊จเจกแต่ละคนที่มาอยู่ด้วยกัน การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสื่อ พูดย่อยๆ ก็คือว่า

จากการสื่อสารแบบมวลชนอย่างพวกโทรทัศน์และ หนังสือพิมพ์ทั้งหลาย ตอนนั้นมันคือการสื่อสารระหว่าง บั๊จเจกกับบั๊จเจก จาก public กลายเป็น private นั่นเอง เพราะฉะนั้นมันแปลว่าคนมีทางเลือกที่หลากหลายมากขึ้น จำนวนคนที่ไม่แต่งงานก็มีมากขึ้น อันนี้เป็นผลสำรวจเมื่อปี 2019 นี่เอง เขาไปถามคู่สามี ภรรยาที่อาศัยอยู่ในโตเกียวและปริมณฑลจำนวน 630 ครอบครัว โดยถามว่าถ้ายังไม่ได้แต่งงานถือว่าชีวิต ยังไม่สมบูรณ์หรือเปล่า ซึ่งคนคิดแบบนี้มีจำนวนน้อย ลงเรื่อยๆ ส่วนจำนวนคนที่ไม่แต่งงานตลอดชีวิตก็มี จำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่ปี 1985-2015 มัน เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดโดยเฉพาะผู้ชาย เพราะฉะนั้น อันนี้มันก็จะเกี่ยวข้องกันทั้งหมดกับเศรษฐกิจและการเมืองในสมัยโชวะ โลฟิสต์ได้มันเปลี่ยนไป ที่นี้อีก สถิติหนึ่งถ้าคนไม่แต่งงานก็จะเลี้ยงหมาแมว อันนี้คือ จำนวนหมาแมวที่เป็นสัตว์เลี้ยง ซึ่งในปี 2014 จำนวน แมวแซงหมา และอันนี้เป็นจำนวนหมาแมวเทียบกับ ประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 5 ปี ตั้งแต่ปี 2000-2018 เราจะเห็นได้ว่าจำนวนหมาแมวรวมกันแล้วมีมากกว่า จำนวนเด็ก ที่นี้เราไปดูสถิติของค่าที่ใช้เรียกกันใน ครอบครัว ภรรยาเรียกสามีว่าปาปา โอโต้ซัง โอโต้จัง น้อยลงแต่เรียกนามสกุลโดยลงท้ายด้วยซังและจังเพิ่ม มากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ส่วนสามีเรียกภรรยาว่าหมาบ้า แม่ ก็คือเรียกในฐานะที่ภรรยามีพันธกิจร่วมในฐานะ ครอบครัวสมาชิกมันน้อยลงแต่เรียกชื่อของภรรยาใน ในฐานะที่เป็นบั๊จเจกมากขึ้น เขาไปถามเด็กจำนวน 800 คน ประกอบไปด้วยเด็กชั้น ป.4 ถึง ป.6 และ ม.1 ถึง ม.2 ว่าทุกวันนี้หนูหาข้อมูลที่ตัวเองสนใจอย่างไร ผลสำรวจพบว่าเด็กหาข้อมูลด้วยตนเองมากขึ้น และ สอบถามคนอื่นน้อยลง รวมไปถึงมีเพื่อนชาวต่างชาติ เพิ่มขึ้น

ฉะนั้นก็ขอสรุปนะค่ะว่าการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างของสื่อทำให้โลฟิสต์ของคนเปลี่ยนมาเป็นบั๊จเจกมากขึ้น คนมีทางเลือกที่หลากหลายมาก

ขึ้น แต่ในขณะที่เดียวกันทางเลือกที่หลากหลายถ้ามองอีกด้านหนึ่งหมายความว่าโมเดลที่เคยเป็น Showa Standard มองไปข้างบ้านใครๆ เขาเป็นอย่างนี้กันก็ไม่มีแล้ว พอมันไม่มีโมเดลให้เดินตามต่อไปแล้ว ยุคเฮเซมันก็เลยเป็นยุคที่ผู้คนวางใจอยู่กับความมั่นใจ ฉะนั้นมันจึงท้าทายมากๆ ทำทายยิ่งกว่าคนในสมัยโชวะ และจะทำทายยิ่งขึ้นไปอีกในสมัยที่ประชากรน้อยลงและมีจำนวนคนแก่มากขึ้น แต่ว่าสถิติที่เป็นที่น่าดีใจก็คือญี่ปุ่นเปิดรับคนต่างชาติมากขึ้น ส่วนตัวคิดว่าญี่ปุ่นมาถูกทางแล้ว ญี่ปุ่นมีความจำเป็นที่จะต้องเป็นสังคม hybrid คุณค่าเก่าๆ มันก็จำเป็นต้องปรับ เด็กญี่ปุ่นมีเพื่อนชาวต่างชาติเยอะเพราะว่าในห้องเรียนมีเพื่อนชาวต่างชาติมาเรียนเยอะขึ้น ก็ขอจบไว้ที่เท่านี้ก่อนค่ะ

อาจารย์ฉัตรรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล:

อาจารย์พินดาฉายภาพให้เราเห็นผ่านวัฒนธรรมของอินเทอร์เน็ต ซึ่งถ้าย้อนกลับไปที่อาจารย์ทรายแก้วพูดในตอนต้นว่าเวลาเราพยายามจะทำความเข้าใจสังคมใดสังคมหนึ่งมันอาจจะมองได้ตั้งแต่ระดับระหว่างประเทศ ระดับภายในประเทศว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง ไปจนถึงในระดับปัจเจก ระดับวัฒนธรรมของครอบครัว ซึ่งวันนี้วิทยากรของเราได้ครอบคลุมทั้ง 3 ระดับเลยนะคะ เราน่าจะเห็นภาพค่อนข้างชัดเจนพอสมควรในความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ฟังอาจารย์เล่าไปก็ย้อนนึกถึงสมัยตัวเองใช้ชีวิตอยู่ที่นี่ เป็นหนึ่งในคนที่ตื่นเต้นดีใจกับ Internet fiber เหมือนกัน สมัยนั้นเมืองไทยยังต้องต่ออินเทอร์เน็ตแบบที่ต่อแล้วเป็นเสียงดังๆ อยู่เลย ก็มีความน่าสนใจในหลายๆ เรื่อง ที่นี้ในรอบสองก่อนที่จะเปิดให้ทางผู้ชมได้ถามคำถาม มีคำถามอยากจะถาม ซึ่งอยากให้อาจารย์ตอบสั้นๆ นิดหนึ่งก่อนดีไหมคะ สักรอบหนึ่งแล้วเดี๋ยวค่อยเปิดเวทีเพราะว่าเรายังพอมีเวลาอยู่บ้าง ขอเริ่มถามจากอาจารย์ทรายแก้วว่าอาจารย์พูดประเด็นเรื่องของ

ชาตินิยมและอย่างที่อาจารย์พินดาก็พูดเหมือนกันว่าตอนนี้มันมีการตั้งคำถามถึงคุณค่าเก่าๆ หรือการเปิดรับโลกต่างชาติ คนต่างชาติ หรืออะไรใหม่ๆ จากข้างนอกเข้ามา ซึ่งญี่ปุ่นก็เป็นที่รู้จักในแง่ของความเป็นสังคมปิด อาจารย์มองว่าในยุคถัดไป คือยุคอะไร ความ เป็นชาตินิยมมันจะมีทิศทางไปในทางไหนต่อ

ดร.ทรายแก้ว ทิพากร:

รู้สึกมองไปแล้วก็ค่อนข้างน่ากลัวเล็กน้อย เพราะว่าเมื่อตอนที่เข้าศตวรรษที่ 21 ปี 2000 ก็เกิดคำถามขึ้นมาแล้วว่าญี่ปุ่นจะเดินทางไปทางไหน เพราะว่าญี่ปุ่นไล่ทันตะวันตกแล้ว สภาพทั่วไปของญี่ปุ่นก็ยังอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนแปลง ญี่ปุ่นเขาอยากเปลี่ยนแปลง อย่างที่บอกว่ามันทำให้คนย้อนนึกถึงความยิ่งใหญ่ของญี่ปุ่นขึ้นมา ที่นี้คำถามก็คือเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์กับต่างประเทศมากขึ้น ทั้งในระดับประเทศ ทั้งระดับรัฐบาล ทั้งในระดับประชาชนแล้ว มันจะส่งผลไปถึงยุคอะไรยังไง จากที่ได้ฟังอาจารย์พินดาก็มีประโยชน์มากเลย เพราะตอนที่เตรียม PowerPoint ก็นึกถึงเรื่องนี้เหมือนกัน แล้วในยุคอะไรจะเป็นอย่างไร สิ่งที่ต้องไปให้ยุคอะไรจากความคิดของตัวเองก็คือภาวะสังคมญี่ปุ่นที่ไม่ได้มีความเป็นเนื้อเดียวกันอีกต่อไปแล้ว คนญี่ปุ่นจะพูดญี่ปุ่นโดยที่ภาษาต่างประเทศไม่ค่อยแข็งแรงไม่ได้แล้ว ซึ่งตอนนี้ญี่ปุ่นเขาก็เริ่มพัฒนาแล้ว สังคมญี่ปุ่นจะนึกถึงแต่ความเป็นญี่ปุ่นเท่านั้นไม่ได้แล้ว แล้วก็ไม่กล้าตอบในเรื่องเศรษฐกิจเพราะว่าไม่มีความรู้เรื่องเศรษฐกิจจริงๆ รู้แต่ว่าเศรษฐกิจของญี่ปุ่นก็ต้องเปลี่ยนไป มันจะยิ่งใหญ่เหมือนแต่ก่อนไหม ที่จริงทุกอย่างในประเทศญี่ปุ่นกลับไปสู่ความ มีเสถียรภาพในระดับหนึ่งแล้ว ไม่ใช่จะมีปัญหา มากอย่างที่เรากลัวกันอีกแล้ว เพราะว่าปัญหาต่างๆ มันให้ผลออกมาแล้ว และมีมาตรการรับมือกับมันแล้ว ทั้งในแง่ของเศรษฐกิจ ในแง่ของการเมือง และปัญหาสังคม เพราะฉะนั้นสิ่งที่ว่ามันจะน่ากลัวจนกระทั่งเป็น

วิกฤติการณ์ใหม่ ตอบเลยว่าไม่ ถ้าญี่ปุ่นรับมือได้กับสภาพสังคมที่มีต่างชาติเข้ามาอยู่มากขึ้น ซึ่งตอนนี้ก็มีการปรับตัวมากขึ้นทั้งในแง่ของชาวบ้าน ทั้งในแง่ของกฎหมาย ในที่สุดทัศนคติของคนก็ต้องเปลี่ยนไป และยุคเรจะต้องรับมือกับสิ่งเหล่านี้ ชาตินิยมมันเยอะขึ้นใหม่ ตอบเลยว่าเยอะขึ้น ที่นี้ก็เป็นความท้าทายของสังคมญี่ปุ่นแล้วว่าการที่ความต้องการความรุนแรงก็มีเยอะ ซึ่งความรุนแรงมันก็น่ากลัว แต่ถ้าคุณลุกขึ้นมาสู้กับความรุนแรงได้ด้วยวิธีที่ไม่รุนแรงได้ อันนี้ก็เป็นความท้าทายของสังคมญี่ปุ่น เท่าที่ผ่านมาก็รู้สึกว่ามันก็มีเรื่องของความรุนแรงอันเนื่องมาจากชาตินิยมเยอะขึ้น ตอนนั้นไปประชุมที่ญี่ปุ่นก็พูดเรื่องนี้ว่ามันกำลังเยอะขึ้นๆ แต่ก็พยายามจะมองโลกในแง่ดีว่าเราสามารถสู้ได้โดยไม่ต้องทำให้ความรุนแรงมันเพิ่มขึ้น

อาจารย์ฉัตรรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล:

ขอบคุณค่ะอาจารย์ทรายแก้ว ลำดับต่อไปอยากจะถามอาจารย์เนตรนภา ซึ่งเป็นประเด็นที่อาจารย์ทิ้งไว้เมื่อสักครู่ว่าประเทศไทยเราจะเรียนรู้อะไรได้จากญี่ปุ่นโดยการมองไปที่อนาคตข้างหน้า แล้วที่นี้มีอีกประเด็นหนึ่งที่อยากให้อาจารย์ช่วยขยายความนิดหนึ่งที่อาจารย์บอกว่าญี่ปุ่นไม่มี startup ที่ดูประสบความสำเร็จหรือโดดเด่น คนก็ยังมักภาพจำของบริษัทญี่ปุ่นที่เป็นบริษัทใหญ่ๆ ที่สร้างมาตั้งแต่ยุคโชวะ อยากจะถามว่าทำไมมันถึงเป็นอย่างนั้น และไม่แน่ใจเหมือนกันว่าเราจะสามารถเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ได้ไหมว่าทำไมมันถึงไม่เกิดทั้งๆ ที่คนญี่ปุ่นรุ่นใหม่ๆ ก็เข้าถึงเครื่องมือเครื่องมือ เทคโนโลยีต่างๆ มากมาย ตลาดภายในของญี่ปุ่นเองก็พร้อมที่จะโอปรับผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ทำไมมันถึงไม่สามารถผุดขึ้นมาเหมือน startup ที่มีอิทธิพลในต่างประเทศได้เหมือนกับ startup ใน Silicon Valley หรือแม้กระทั่งในประเทศอื่นๆ ของเอเชียอย่าง Alibaba

รองศาสตราจารย์ ดร. เนตรนภา ไวทย์เลิศศักดิ์ (ยาบุชิตะ):

ขออนุญาตพูดใน 3 เรื่องนะคะ เดี่ยวขอตอบเรื่อง startup ก่อน คือเวลาเราคิดกันอะไรแล้วประสบความสำเร็จเราก็จะจมปลักกับความสำเร็จ เราไม่อยากจะก่อ disruptive innovation คือนวัตกรรมที่ทำลายล้าง นั่นคือเราต้องทบทวนเครื่องคอมพิวเตอร์ข้างหน้าเราให้มันหายไปแล้วคิดนวัตกรรมใหม่ซึ่งเป็นสินค้าที่ไม่เคยมีบนโลกนี้มาก่อน เราพึ่งมันเองไม่ได้สำหรับคนที่เคยประสบความสำเร็จด้วยสินค้าที่อยู่ตรงหน้าเราเอง ญี่ปุ่นไม่สามารถก้าวข้ามตรงนั้นได้ ถ้าติดตามรถยนต์ไฟฟ้าเราจะรู้ว่า Toyota แทบจะไม่ทำรถยนต์ไฟฟ้าเพราะเขาประสบความสำเร็จกับรถยนต์เชื้อเพลิงน้ำมัน นั่นหมายความว่า คุณต้องทบทวนรถยนต์เชื้อเพลิงน้ำมัน หยุคมันวิ่ง ณ วันนี้เพื่อคิดค้นรถยนต์ไฟฟ้า ซึ่งบนโลกใบนี้ไม่เคยมี innovator ที่ทบทวนสินค้าเดิมที่ตัวเองประสบความสำเร็จแล้วก้าวขึ้นมาใหม่ได้ อย่างฟิล์มสี Kodak ก็ต้องล้มละลายไปแล้วก็เกิดกล้องดิจิทัลขึ้นมาใหม่ ไม่มีทางที่ฟิล์มสี Kodak จะคิดค้นกล้องดิจิทัลขึ้นมาได้เอง เพราะฉะนั้นต่อไปใครสมัครทำงานที่ Toyota ก็จะเป็นบริษัทแห่งตำนาน 30-40 ปีผ่านไป บริษัท Toyota คือหนึ่งในบริษัทที่เคยมีบนโลกใบนี้ และหลังจากนั้นทุกคนก็จะวิ่งด้วยรถยนต์ไฟฟ้าซึ่งบริษัท Toyota รู้ตัวดี เพราะฉะนั้นมันก็มีอีกทฤษฎีหนึ่งที่เขาเรียกว่า Catch up Technology ในความหมายที่เราต้องเดาว่ารถยนต์ในอนาคตจะเป็นรถยนต์ที่วิ่งด้วยอะไร Toyota บอกว่าเขาไม่เอาไฟฟ้า เขาเอาน้ำมันมาเป็นพลังงานไฮโดรเจน เพราะฉะนั้นเขาก็ก้าวไปอีก สมมติว่าเรามีหมาแล้วเราก็โยนจานร้อนถ้าหมาวิ่งไล่จานร้อนเหมือนเราเป็นประเทศไล่ตามเทคโนโลยี หมาจะไม่มีการคาบจานร้อนนั้นได้เลย เพราะคุณไล่ตามเทคโนโลยีตลอดเวลา และพอเวลาเราไล่ตามไปเขาก็วิ่งไปกับประเทศที่เขาเอาเทคโนโลยีเขาก็วิ่งไปก่อนเรา แล้วพอเราไปถึงจุดเขา เขาก็วิ่งต่อไป

อีกก้าวหนึ่ง เพราะฉะนั้นเราไม่มีทางไล่ตามเทคโนโลยีได้ ถ้าเราอยากไล่ตามได้เราต้องรู้ว่างานร่อนอนาคตมันจะไปตรงไหน แล้วให้หมาไปรอ แล้วตรงนั้นพอเทคโนโลยีไฮโดรเจนมา เขาวาดฝันไว้แบบนั้นว่ารถจะวิ่งด้วยพลังงานน้ำ พลังงานไฮโดรเจน นั่นคือสิ่งที่ Toyota พยายามทำอยู่ แต่อย่างที่บอกจะไม่เคยมีบริษัทใดบนโลกใบนี้ที่เคยประสบความสำเร็จด้วยเทคโนโลยีหนึ่งแล้วสามารถทำลายล้างเทคโนโลยีของตัวเองทิ้งแล้วคิดเทคโนโลยีใหม่ขึ้นมาได้ เพราะฉะนั้นมันจะต้องเกิดจากเด็กรุ่นใหม่ที่มีไอเดียใหม่ๆ มองเห็นสินค้าในอนาคต อันนั้นคือสิ่งที่ญี่ปุ่นยังทำไม่ได้ แต่อเมริกาทำได้ ช่วงที่ญี่ปุ่นประสบความสำเร็จเป็น number 1 ตอนนั้นอเมริกาชอบเขา แพ้ญี่ปุ่นแน่นอน แล้ววันดีคืนดีก็มีคนชื่อ Bill Gates โผล่ขึ้นมา ก็มี Microsoft มี Windows ขึ้นมา นั่นคือภาพแบบนั้น แต่ญี่ปุ่นยังไม่มีภาพแบบนั้น ญี่ปุ่นยังจมกับความสำเร็จของตัวเองในยุคสมัยโชวะอยู่มาก

อย่างที่อาจารย์ถามว่าอนาคตญี่ปุ่นจะเป็นอย่างไร ในยุคที่ญี่ปุ่นได้เปรียบ คือได้ดุลการค้ากับอเมริกา ทุกคนไม่อยากคบด้วยเพราะญี่ปุ่นเอาแต่ขายของ ไม่ซื้อของชาวบ้านเขาเลย หลังจากนั้นญี่ปุ่นเศรษฐกิจตกต่ำมาตลอด ช่วงเฮเซ 30 ปี เราเรียกว่า Japan passing ในเวทีการเมืองโลกญี่ปุ่นแทบไม่มีบทบาทอะไรเท่าไรนักเพราะญี่ปุ่นหมกมุ่นอยู่กับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของตัวเอง ไม่มีทางฟื้นสักที อย่างที่อาจารย์ทราบดีกับบอกว่าเปลี่ยนรัฐบาลแล้วเปลี่ยนรัฐบาลอีก ออกนโยบายใช้เงินมากมายแล้วก็ยังชบชวาอยู่ตลอด Japan passing ก็คือทั่วโลกไม่คุยกับญี่ปุ่น แต่คุยกับจีน จีนจะโผล่ขึ้นมาแทน EU รวมตัวกันและอาเซียนก็ยิ่งขึ้นมาด้วย ญี่ปุ่นประกาศว่ายุคเรวะจะเป็น Japan crossing ญี่ปุ่นไม่ใช่ประเทศอำนาจทางเศรษฐกิจที่ยิ่งใหญ่เหมือนเดิม เพราะอยู่อันดับ 3 อยู่ แต่ญี่ปุ่นมีประสบการณ์มากมายในหลายๆ เรื่อง ญี่ปุ่นสามารถนำเอาประสบการณ์ของตัวเองถ่ายทอดให้กับ

ประเทศอื่นๆ ได้ และเป็นตัวกลางในการเจรจาในเวทีต่างๆ เราจะเห็นว่าอเมริกากับรัสเซีย อเมริกากับจีน อเมริกากับเกาหลีใต้ ทุกๆ ครั้งเหมือนจะมีญี่ปุ่นอยู่ด้วยในหลายๆ ตอน อันนี้คือบทบาทที่ญี่ปุ่นพยายามเสนอตัวเองว่าตัวเองจะเป็นคนกลาง ญี่ปุ่นบอกว่าเขามีประสบการณ์ในเรื่องภัยพิบัติธรรมชาติ เขาสามารถนำประสบการณ์มาสอน เอเชียปัจจุบันเรามีทั้งน้ำท่วม มีทั้งแผ่นดินไหวที่ไม่เคยเกิด เราก็เกิด ญี่ปุ่นสามารถเอาความรู้มาสอนได้ ญี่ปุ่นมีประสบการณ์เรื่องสังคมผู้สูงอายุผ่านมาก่อน หลายๆ ประเทศในเอเชียก็กำลังเดินก้าวตามญี่ปุ่น ญี่ปุ่นมีประสบการณ์สอนได้ ญี่ปุ่นมีความรู้เรื่องพลังงาน เพราะแต่ก่อนเคยพึ่งพาพลังงานน้ำมันและก็เกิดปัญหาเขาก็เข้าสู่พลังงานนิวเคลียร์ และพลังงานทดแทนมากมาย ญี่ปุ่นเขาก็บอกว่าเขาเอาประสบการณ์เหล่านั้นมาแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดกับประเทศต่างๆ ที่กำลังไล่ตาม เดินใกล้เคียง มีปัญหาค้างๆ กับเขาได้ นั่นคือสิ่งที่ญี่ปุ่นเปิดตัวเอง พระจักรพรรดิของยุคเฮเซพูดประโยคสุดท้ายว่าตัวเองภูมิใจที่ยุคเฮเซไม่มีสงคราม ทั้งนายกรัฐมนตรีอาเบะและพระจักรพรรดิองค์ปัจจุบันก็พูดเหมือนกันว่ายุคเรวะก็จะเป็นยุคที่ไม่มีสงคราม และญี่ปุ่นก็จะใช้ความรู้ของตัวเองทำให้โลกนี้มีสันติภาพ นี่คือสิ่งที่ญี่ปุ่นวาดฝันไว้ในยุคเรวะ ส่วนเรื่องต่อไป คนญี่ปุ่นไม่ได้ไม่ยอมแต่งงาน เพียงแต่ว่ามันต่างจากยุคโชวะที่ต้นทุนการค้ำหามันไม่สูง ไม่ได้ใช้ค่าใช้จ่ายหรือเวลานานเหมือนปัจจุบัน สมัยก่อนมีคลุมถุงชน เจอกัน 2-3 ครั้งก็แต่งงานได้ สมัยก่อนมีอัตราการแต่งงาน 80-90% แต่ปัจจุบันไปถล่มวุ่นญี่ปุ่นโดยเฉพาะผู้ชายเขาบอกว่าเขาเหนื่อยมากที่ต้องจีบผู้หญิง เพราะผู้หญิงปัจจุบันมีความรู้ หาเงินได้เอง ก็ยิ่งเลือกเยอะ ผู้ชายจึงรู้สึกเหนื่อยที่จะจีบ นอกจากนี้ปัจจุบันยังมีธุรกิจใหม่ขายหุ่นยนต์ partner ให้กับวัยรุ่นชายอีกด้วย

ขอพูดเพิ่มเติมในเรื่องของบทเรียนของประเทศไทย GDP ของไทยอยู่ที่ 16 ล้านล้านบาท

ส่วน GDP ของญี่ปุ่น 600 ล้านล้านเยน คิดเป็นเงินไทยประมาณ 180 ล้านล้านบาท คนไทยมีประชากรประมาณ 68 ล้านคน ส่วนญี่ปุ่นมีประชากร 120 ล้านคน มากกว่าเรา 2 เท่า แต่ GDP เขามากกว่าเรา 11-12 เท่า เขาพยายามที่จะรักษา GDP ของเขาด้วยจำนวนประชากรที่ลดลงแต่เขาอยากได้ GDP เท่าเดิม นั่นคือเป้าหมายของเขาในตอนนี้อยู่ที่รัฐบาลไทยยังไม่ได้ประกาศอะไร เพียงแต่ว่าอยากมีอัตราเติบโตประมาณ 3% ที่แตกต่างกันอย่างยิ่งคือเรากำลังจะเป็นประเทศกำลังพัฒนาประเทศแรกที่เข้าสู่สังคมคนแก่แบบแก่และจน เพราะยุโรป ไต้หวัน หรือสิงคโปร์ เขาก็เป็นสังคมคนแก่กัน แต่เขาเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหมดแต่เราเป็นประเทศแรกของโลกงูมือพร้อมๆ กับจีนเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอดแบบไม่มีเงิน ประชากรเราจะลดลง เราจะขึ้นอีกสักปีสองปีสูงสุดอยู่ที่ 69 ล้านคน และหลังจากนั้นจะลดลงอย่างทวีคูณ คาดการณ์ว่าในปี 2100 เราจะเหลือประชากร 46 ล้านคนซึ่งเท่ากับญี่ปุ่นในปี 2100 ถ้าอยากช่วยให้ตัวเลขนั้นมันขึ้นมีวิธีเดียวคือการมีบุตรมากกว่า 3 คนขึ้นไป เพื่อปรับให้ฐานพีระมิดเพิ่มขึ้น เด็กที่น้อยอยู่ตอนนี้ที่อายุ 20 พออายุ 30 สิ่งที่อยู่คือประชากรผู้สูงอายุไทย 1 คน มีวัยแรงงานอยู่ข้างล่าง 5 คน อีก 10 กว่าปีข้างหน้าผู้สูงอายุ 1 คน มีวัยแรงงานอยู่ข้างล่าง 2 คนที่ต้องดูแล ถามว่าวัยแรงงาน 2 คนที่อยู่ข้างล่างดูแลผู้สูงอายุ 1 คนและมีลูกข้างล่างอีก 3 คนวัยแรงงาน 2 คนไหวหรือเปล่า

การแก้ปัญหาสังคมผู้สูงอายุของเมืองไทย ไม่ใช่แค่ผู้สูงอายุมีงานทำไหม ผู้สูงอายุแข็งแรงไหม การแก้ปัญหาที่สำคัญที่สุดคือคนวัยแรงงาน 2 คนที่อยู่ตรงกลางสู้ไหวไหม มีงานประจำให้เขาทำไหม มีงานดีๆ ที่มันคงที่สามารถทำให้เขาเลี้ยงดูผู้สูงอายุและลูกอีก 3 คนไหม นั่นคือปัญหาที่รออยู่ของสังคมไทย เราเป็นแรงงานในระบบกับแรงงานนอกระบบที่มากกว่า เขากำลังเอาภาษีของคนทำงานมีรายได้ให้กับแรงงาน

นอกระบบ เขาบอกว่าเพื่อลดความเหลื่อมล้ำโดยการเอาเงินของคนทำงานไปให้คนอื่นกลุ่มที่ขาดโอกาสทำงาน นั่นคือแนวคิดของรัฐบาลไทยปัจจุบัน แต่ญี่ปุ่นเขาไม่ใช่ เขาจะบอกว่าคุณขึ้นทำงานโอเค แต่เขาจะให้กลุ่มคนที่อยู่นอกระบบมาเข้าสู่ระบบและมีงานดีๆ ทำ และนั่นคือความเท่าเทียม นั่นคือการลดความเหลื่อมล้ำ นั่นคือวิถีคิดของญี่ปุ่น แต่คนไทยคิดต่างกัน เราคิดว่าเราจะเอาเงินของคนกลุ่มเล็กๆ ที่มีงานดีๆ ทำ เก็บภาษีเยอะๆ แล้วเดี๋ยวเอาไปให้กลุ่มคนที่ด้อยโอกาสกว่า อีกอันหนึ่งเรื่องของความยั่งยืนเป็นสิ่งญี่ปุ่นกังวลและคนไทยก็ควรกังวลอยู่ตอนนี้ ในห้องนี้มีใครซื้อรองเท้าแตะขย่ะแล้วหรือยังคะ คู่ละ 399 บาท ทำจากขยะพลาสติกในท้องทะเล นี่คือวิธีการคิดทำธุรกิจ คือการผลิตอะไรขึ้นมาแล้วสามารถใช้วัตถุดิบนั้นซ้ำแล้วซ้ำอีกได้ อันนี้ก็คือแนวคิดใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งญี่ปุ่นกังวลเรื่องนี้แล้วเขาก็บอกว่าเขาสามารถถ่ายทอดไปยังประเทศอื่นๆ ได้

อาจารย์ฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล:

ขอบคุณมากนะคะอาจารย์ ถ้าเราบอกว่าวิธีการแก้ปัญหาสังคมผู้สูงอายุ อาจารย์มองว่าเราต้องโฟกัสที่การทำให้คนรุ่นที่จะเป็นแรงงานที่สนับสนุนบุคคลสูงวัยและคนที่เป็กรุ่นข้างล่างต้องมีความทำให้เขาสู้ไหว แล้วในเรื่องของ social welfare, social security อาจารย์มองว่ามันอาจจะไม่ได้สำคัญเท่ากันหรือว่าจริงๆ มันก็ต้องไปพร้อมๆ กัน หมายถึงว่าการสนับสนุนในกรณีที่เขาไม่มีงาน หรือในกรณีพวกประกันสุขภาพ ประกันอะไรพวกนี้

รองศาสตราจารย์ ดร. เนตรนภา ไวยาทยเลิศศักดิ์ (ยาบุชิตะ):

ตอบคำถามนี้ค่อนข้างยาก คนไทยเราต้องดูเรื่องของการศึกษา ก่อน เด็กไทย ณ ปัจจุบันที่เข้ามหาวิทยาลัยในตอนนี้มีอยู่แค่ 30% ของแต่ละรุ่น นั่น

คือ 70% เรียนไม่จบมหาวิทยาลัย เพราะฉะนั้นกลุ่มที่ การศึกษาไม่ได้สูง ผลผลิตภาพก็จะไม่สูงเพราะฉะนั้นเขา ก็จะทำงานที่สลับซับซ้อนได้ค่อนข้างน้อย โอกาสที่เขา จะมีงานดีๆ ทำก็น้อย ทำให้มี reskill, upskill ต่างๆ เกิดขึ้น มันก็ต้องเป็นบทบาทของภาคเอกชนที่คุณจะ รับเด็กจาก ปวช. ปวส. หรือเด็กที่มีการศึกษาค่ำกว่า ปริญญาตรีเข้าไปแล้วฝึกงานเขาอย่างไรให้เขาทำงาน ยากๆ ให้ได้ก่อน เพราะงานยากๆ จ่ายเงินเดือนสูง กว่า ปัญหาคือกลุ่มที่หลุดไปแล้วที่เป็นแรงงานนอก ระบบไปแล้ว ณ ตอนนี้จะทำอย่างไร นั่นคือปัญหา ใหญ่ของเมืองไทย

อาจารย์จุติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล:

ขอไปที่อาจารย์พนิดา มีคำถามหนึ่งค่ะว่า ในตอนที่อาจารย์พูดมาเห็นภาพชัดมากเลยว่าสังคม ญี่ปุ่นที่เราเคยเข้าใจว่าเป็นสังคมแบบ connective สังคมแบบที่ให้ความสำคัญกับสังคมนภาพรวมมากกว่า ความเป็นปัจเจก การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสื่อ หรือโครงสร้างสังคมทำให้คนมีความเป็นปัจเจกมาก ขึ้น แต่อาจารย์ก็ชี้ให้เห็นถึงข้อดีว่ามันทำให้คนมีทาง เลือกมากขึ้นนะ ทำให้การมีรสนิยมที่ต่างจากเฮเซ ไม่ใช่เรื่องแปลก ทำให้การผสมผสานของวัฒนธรรม ไม่ได้มีความเป็น homogeneous มากขนาดนั้น แต่ ที่นี้ในทางกลับกันในโลกมีคนพูดว่าเพราะอินเทอร์เน็ต และเทคโนโลยีพวกนี้แหละที่ทำให้คนเราอยู่กับตัวเอง มากขึ้น หรืออยู่กับคนที่คิดเหมือนกันมากขึ้นเหมือน ที่อาจารย์เล่าให้ฟังว่าเราสงสัยอะไรเราไม่ต้องไปถาม คนอื่นแล้ว เราก็แค่ไปดูในอินเทอร์เน็ตแล้วเราก็ไปคุย กับคนที่คิดเหมือนกัน บางคนเขาก็บอกว่ามันทำให้ คนหมกมุ่นอยู่กับความเป็นตัวเองโดยไม่สนใจสังคม อาจารย์มองว่าประเด็นแบบนี้มันเกิดขึ้นในญี่ปุ่นด้วย ไหม หรือว่าจริงๆ แล้วมันทำให้คนเราเข้าอกเข้าใจคน ที่มีความแตกต่างมากขึ้นมากกว่ากัน

อาจารย์ ดร.พนิดา อนันตนาคม:

ในเชิงวัฒนธรรมมันทำให้การวางแผนที่จะ ขายเด็กในยุคดิจิทัลมันเปลี่ยนไปมากกว่า คือเด็ก ยุคนี้มันโตมากับความฟรี ค่าอินเทอร์เน็ตไม่ต้องเสีย เพราะพ่อแม่เขาต้องใช้ พ่อแม่อีกคิดว่าที่บ้านแล้วก็จ่าย รายเดือน เขาสนใจนักร้องอยู่คนหนึ่ง เขาไปฟังเพลง ของนักร้องคนนั้นในยูทูบหรือในอะไรก็ตาม หรือว่าอ่าน manga ฟรีทางอินเทอร์เน็ต ดูอนิเมะฟรี เหล่านี้ไม่ เสียเงิน แต่เขาจะเสียเงินกับ event ที่เกี่ยวข้องกับ สิ่งเหล่านี้ ตัวอย่างเช่น manga เรื่องนี้พอจัด event มีนักเขียนการ์ตูนมาแจกลายเซ็น มีการจับมือกับนัก พากย์ อันนี้เขาจะไป หรือที่เราเคยเห็นๆ กันว่ามีการ ช้อปบัตรจับมือ มีการเปย์คนที่เราสนับสนุน ก็เลยมอง ถ้าในบริบทของทางการเมืองก็โอเค ทำให้คนหรือแม่ ในกรณีญี่ปุ่นเองซึ่งจะแก้รัฐธรรมนูญแน่ๆ โดยนายก อาเบะบอกว่าในปี 2020 ต้องแก้แน่ๆ มันอาจจะเป็น แบบนั้น แต่ว่าในเชิงวัฒนธรรม รูปแบบการบริโภคมัน เปลี่ยนแปลงไป เพราะว่าคนที่ชอบอะไรเหมือนๆ กัน จะมารวมตัวกัน เพราะฉะนั้นคนที่คิดจะขายคนเหล่านี้ ต้องจับให้ได้ว่า digital native เหล่านี้เขาจะซื้ออะไร ไม่ซื้ออะไร จากการซื้อของของคนรุ่นเรา คนเดียว นี้เขาซื้อประสบการณ์ด้วยการร่วม event เขาไม่ซื้อ อะไรที่มันเป็นของ ถ้าจะมองในแง่ทางบวกก็อาจจะ มองอย่างนี้ได้เหมือนกัน

Received: 18 / 6 / 2563

Accepted: 20 / 6 / 2563